

Załącznik nr 1
do Uchwały nr
Rady Miasta Nowy Targ
z dnia 2024 r.

M I A S T O
NOWY TARG

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA NOWY TARG

2024 - 2027

sierpień 2024 r.

Opracował: mgr inż. Wojciech Watycha,
wersja 08.2024

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	5
2. Podstawa prawna opracowania.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	7
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	7
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	23
5.1. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	23
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Nowego Targu	34
5.2.1. Zarys historii Nowego Targu	
5.2.2. Krajobraz kulturowy	
5.2.3. Zabytki nieruchome	
5.2.4. Zabytki ruchome	
5.2.5. Zabytki archeologiczne	
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	44
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	47
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta	50
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Nowego Targu. Analiza szans i zagrożeń.....	51
7. Założenia programowe.....	55
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	59
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	60
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	61
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	65
12. Bibliografia.....	66

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Nowy Targ jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Nowego Targu. Celem tego opracowania jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie zostało sporządzone zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządza Burmistrz, po czym jest przyjmowany przez Radę Miasta po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego. Program sporządza się na okres 4 lat.

Program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uwzględniający zadania z zakresu opieki nad zabytkami będący uzupełnieniem dotychczas przyjętych aktów prawa miejscowego. Określa sposób ich realizacji poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

2. Podstawa prawna opracowania

Zgodnie z ww. art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz miasta sporządza raz na cztery lata gminny program opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami, w myśl art. 87 ust. 2 tej ustawy, ma na celu:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

- Obowiązujące, podstawowe akty prawa dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:
 - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86;
 - Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840 z późniejszymi zmianami), główny akt prawny regulujący kwestie postępowania z zabytkami;
 - Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.) – art. 7 ust. 1 pkt 9 ustala, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym [...] ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Inne akty prawne, mające istotny wpływ na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami:
 - Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1130);
 - Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.);
 - Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 278)
 - Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.);
 - Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1112);
 - Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1336 z późn. zm.);
 - Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1145);
 - Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 87);
- Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określają:
 - Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 385)
 - Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2393).
- Ochronę materiałów archiwalnych reguluje:
 - Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. *Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*

Zabytki - dawne materialne i niematerialne dobra kultury są ważną częścią składową dziedzictwa kulturowego człowieka. Ich ochrona zadeklarowana została jako konstytucyjny obowiązek Państwa (art. 5 Konstytucji RP – Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego...). Zabytki w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym, nad którym pieczę kodyfikuje artykuł 82 Konstytucji stanowiący: obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne.

Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. Także rolę zabytków mocno podkreślała już między innymi Europejska Karta Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego z 1975 r. (art. 3, 4, 5). Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Postulaty te znalazły również odzwierciedlenie w Nowej karcie Ateńskiej – Wizja miast XXI wieku przyjętej w 2003 r. przez Europejską Radę Urbanistów. Zgodnie z tą wizją „w miastach XXI wieku dbać się będzie o zapewnienie wszystkim bliskiego sąsiedztwa miejsc zamieszkania i miejsc pracy, a także kontaktu ze starannie utrzymywanymi elementami kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa, takimi jak: urokliwe krajobrazy, wykopaliska archeologiczne i inne zabytki, tradycyjne osiedla, parki, skwery, rezerваты przyrody oraz różnego rodzaju tereny otwarte, rolnicze i powierzchnie wodne (jeziora, rzeki, moczary, wybrzeże morskie).

Ważnym narzędziem ochrony tych elementów przyrodniczej i kulturowej spuścizny będzie nadal planowanie przestrzenne, które odgrywać będzie również kluczową rolę w kształtowaniu nowych otwartych terenów powiązanych z tkanką zabudowy miejskiej.”

Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższych latach:

- mechanizmów porządkujących tę sferę, dostosowujących ją do warunków gospodarki rynkowej, zarówno poprzez niezbędne uzupełnienia i drobne korekty legislacyjne, jak i poprzez zmiany organizacyjne obejmujące konieczne rozszerzenie zakresu działań istniejących instytucji,
- zmiany w strategii i organizacji ochrony.

Te niezbędne, wprowadzane na drodze ewolucyjnej zmiany powinny z jednej strony nie dopuścić do utracenia dotychczasowego bezcennego dorobku Polski w dziedzinie ochrony, z drugiej umożliwiając funkcjonowanie i rozwój tej dziedziny w zjednoczonej Europie.

❖ **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady

Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

Strategia jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

– Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

– Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty;

inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

❖ **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywne.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i

niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach drugiego celu, który skupia się na roli kultury, SRKS wyróżnia następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz takie, których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. to projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – obejmuje takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – jest to projekt budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS dotyczących problematyki ochrony zabytków obejmuje m.in.: Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

❖ **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 01.12.2023 r. Program ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze założenia programu (wybrane):

Cel główny: Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Podnoszenie wiedzy o grupach zasobu zabytkowego:

- weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki kolejowej,

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Realizacja międzynarodowych zobowiązań.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Cyfryzacja procesów administracyjnych:

- cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- program szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Nowe technologie w ochronie zabytków:

- rozwój programu AZP+;
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego
- rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:

- premia zabytkowa;
- alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami - crowdfunding

Cel szczegółowy 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Wzmacnianie ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków
- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- twój dom – dialog z tradycją;
- upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska metod i technik rzemieślniczych – Szkoła rzemiosł CAD
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

❖ Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” została przyjęta uchwałą nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 (SRWM 2011-2020).

W Strategii opisano zagadnienie dziedzictwa kulturowego i uczestnictwo w kulturze. Województwo małopolskie jest regionem posiadającym wyjątkowe obiekty dziedzictwa, stanowiące istotną część narodowego i europejskiego dziedzictwa, mocno wpływające na poczucie narodowej tożsamości Polaków. Spośród 15 obiektów z Polski wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około 48 000 obiektów, natomiast do rejestru zabytków nieruchomych Województwa Małopolskiego wpisanych jest 5 981 zabytków. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym.

Cel główny: Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym.

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w pięciu obszarach, dla których wyznaczono cel strategiczny wraz z kierunkami działań. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego opracowano następujące kierunki działań:

Obszar – MAŁOPOLANIE

Główne kierunki działań:

5.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:

- Ochrona i promocja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
- Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz i uch otoczeniem nowych funkcji użytkowych.
- Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla wzorów etnograficznych w oparciu o formy i motywy ludowe.
- Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych.
- Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

5.2. Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

- Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
- Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury w celu realizacji programów kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności

kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży, oraz sprzyjających międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych.

- Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.

5.3. Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne, przy uwzględnieniu rozwiązań proekologicznych.
- Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej oraz wymiana doświadczeń i wiedzy w celu budowania nowych wartości, w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
- Poprawa otwartości instytucji kultury, w tym na rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.
- Zwiększanie różnorodności oferty kulturalnej i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych i ekologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
- Wspieranie aktywności twórców, artystów i lokalnych animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
- Prezentacja dorobku małopolskich twórców i artystów poza granicami województwa.
- Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
- Optymalizacja zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa oraz wsparcie rozwoju kadr kultury, a także podwyższenie standardów bezpieczeństwa oraz dystansu społecznego w okresie epidemii.

5.4. Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

- Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
- Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczność i instytucje lokalne.
- Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:
- Ożywianie potencjałów drzemących w społecznościach lokalnych, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

5.5. Wzmocnienie obecności kultury w sieci:

- Wzmocnienie, tworzenie i upowszechnianie zjawisk kulturalnych w sieci poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej podmiotów kultury.
- Tworzenie alternatywnej oferty on-line dziedzictwa kulturowego Małopolski, w tym bibliotek cyfrowych upowszechniających wiedzę i zasoby podmiotów kultury, twórców i artystów Małopolski, z uwzględnieniem zasobów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa.
- Wzmacnianie kondycji finansowej i atutów konkurencyjności podmiotów sektora kultury, w tym instytucji kultury, poprzez rozwój sprzedaży produktów tych podmiotów w Internecie.

❖ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025

Uchwałą Nr LVI/800/22 z dnia 4 lipca 2022 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025.

Mottem programu jest hasło – MAŁOPOLSKA – WARTO WCIĄŻ MOCNIEJ SIĘ ZAKORZENIAĆ.

Wizja 2025 (wąska) – Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać.

Wizja 2025 (szeroka) – Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkanki i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspiracje, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu

Misją programu jest – *Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem.*

Cel strategiczny programu – Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan

Cel operacyjny I – Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu

Priorytet I.1 – Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa.

Priorytet I.2 – Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu.

Cel operacyjny II – Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową

Priorytet II.1 – Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego

Priorytet II.2 – Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanych z wyzwaniami przyszłości

Cel operacyjny III – Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego

Priorytet III.1 – Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego
Priorytet III.2 – Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego

W Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 nie wskazano w Nowym Targu nowych obiektów zasługujących na wpis do rejestru zabytków nieruchomych województwa małopolskiego.

❖ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (PZPWM)

Przyjęty uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. (Dz. Urzęd. Woj. Małopolskiego z 18 kwietnia 2018 r. poz. Nr 3215). Plan ten powstał w trybie zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego z 2003 r.

W związku ze zmianami, jakie zaszły od 2003 roku, zaistniała konieczność sporządzenia i przyjęcia zmian Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego. Zmiany te dotyczą zarówno podejścia do zarządzania rozwojem regionalnym, jak i dynamicznych przemian dokonujących się w przestrzeni społeczno-gospodarczej Małopolski.

W powyższym planie opierając się na koncepcji wspólnego systemu ochrony przyrody i krajobrazu, zintegrowanego z systemem ochrony zabytkowych obiektów ustalono, że zachowane cenne charakterystyczne krajobrazy przyrodnicze, kulturowe i obiekty materialnego dziedzictwa kulturowego będą wykorzystywane w rozwoju społeczno-gospodarczym, intensywnie wspierając rozwój gospodarek lokalnych. W ten sposób staną się szansą dla osiągnięcia „specjalizacji terytorialnej”.

Podstawowym wyznacznikiem tożsamości województwa jest dziedzictwo kulturowe, na które składa się oprócz zasobu zabytków ruchomych i nieruchomych, niezwykle bogate dziedzictwo kultury niematerialnej.

Do najważniejszych czynników kształtujących tożsamość kulturową województwa małopolskiego należą:

[...]

- kultura materialna i niematerialna grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę, np. Górali, Podhalan, Łemków, Spiszaków i Orawian
- budownictwo regionalne;
- liczne, zachowane zabytki sakralnej architektury drewnianej (kościóły, cerkwie);
- zasoby krajobrazu naturalnego i kulturowego objęte ochroną w postaci parków narodowych i krajobrazowych;

[...]

Województwo małopolskie jest obszarem wyjątkowo zasobnym w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, wiele obiektów rezydencjonalnych, obronnych, mieszkalnych, użyteczności publicznej, zabytków techniki, etnograficznych oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Województwo małopolskie jest piątym pod względem liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków, po województwach dolnośląskim, wielkopolskim, mazowieckim, i warmińsko-mazurskim. Nasycenie terenu województwa obiektami i zespołami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków jest bardzo duże (32 obiekty/100 km²).

Układy urbanistyczne większości miast i miasteczek Małopolski mają zazwyczaj średniowieczny rodowód. Do dziś zachowały swój historyczny układ, bądź zostały

w niewielkim stopniu przekształcone. Większa część z nich została wpisana na listę zabytków i są to m.in: układ urbanistyczny Krakowa w granicach Plant, układ dawnego miasta Kazimierza, Kleparza, Podgórze, Wesołej, układ urbanistyczny Nowej Huty a także Andrychów, Bochnia, Kalwaria Zebrzydowska, Kęty, Krzeszowice, Lanckorona, Lipnica Murowana, Myślenice, Nowy Wiśnicz, Olkusz, Oświęcim, Proszowice, Stary i Nowy Sącz, Sucha Beskidzka, Wadowice, Wieliczka, Zator.

Ponadto wyróżnić należy układy przestrzenne: Skawiny, Wolbromia, Skały, **Nowego Targu**, Krościenka nad Dunajcem, Gorlic, Zakopanego.

W kierunkach polityki przestrzennej określono m.in.

1. POPRAWA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ I ZMNIEJSZANIE RÓŻNIC WEWNĄTRZREGIONALNYCH [...]

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ KULTURA

Priorytetem w zakresie rozwoju infrastruktury dla kultury winno być wzmocnienie i doposażenia ośrodków regionalnych. W Tarnowie i Nowym Sączu działają wojewódzkie instytucje kultury – muzea okręgowe, nowosądeckie Centrum Sokół i Centrum Kultury Mościce. Dysponują one salami koncertowymi stwarzającymi warunki do występów symfonicznych a nawet spektakli operowych. W zespole Nowy Targ – Zakopane działa wielooddziałowe Muzeum Tatrzańskie oraz Teatr im. Witkacego, ale wciąż brakuje Sali koncertowej i sali widowiskowo-sportowej. [...]

W przypadku ośrodków lokalnych priorytetem jest wyposażenie ich w nowe budynki biblioteczne, spełniające standardy nowoczesnych miejsc spotkań i pozyskiwania informacji. Zaledwie w kilku powiatach infrastrukturę biblioteczną można uznać za wystarczającą, zaś niemal wszędzie wielkość i jakość budynków, stan księgozbiorów i multimedii, a w efekcie poziom czytelnictwa, jest fatalny.

4. DZIAŁANIA NA RZECZ JAKOŚCI KRAJOBRAZU, ARCHITEKTURY I OCHRONY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

Tu określono m.in. DZIAŁANIA NA RZECZ KRAJOBRAZU MAŁOPOLSKI, które winny obejmować:

- studia analityczne
Najważniejszym działaniem studialno-analitycznym jest możliwie szybkie przeprowadzenie audytu krajobrazowego, czyli de facto dokonanie inwentaryzacji stanu krajobrazu Małopolski i wyodrębnienie obszarów priorytetowych.
- działania legislacyjne
Do działań legislacyjnych należy ustanowienie nowych parków krajobrazowych oraz uchwalenie planów ich ochrony i co najmniej utrzymanie dotychczasowych granic obszarów chronionego krajobrazu. Warunkiem wstępnym tych działań jest pilna potrzeba wzmocnienia finansowego, kadrowego i merytorycznego obecnie istniejących parków krajobrazowych.
- działania promocyjne i edukacyjne
Działania promocyjne to rekomendacje co do miejsc i zakresu tworzenia parków kulturowych, inicjowanie, promowanie i nagradzanie wyróżniających się działań na rzecz jakości architektury i zagospodarowania przestrzennego oraz wspieranie działań na rzecz redukcji zanieczyszczenia krajobrazu reklamą zewnętrzną. Należy także

założyć powstanie centrów edukacji ekologicznej we wszystkich istniejących i przewidzianych do utworzenia parkach krajobrazowych.

○ działania inwestycyjne

Działania inwestycyjne to finansowanie prac w zakresie ochrony zabytków, w tym zwłaszcza założeń urbanistycznych takich jak: parki dworskie i uzdrowiskowe, aleje, kapliczki i krzyże przydrożne oraz rozwijanie zadrzewień śródpolnych i tworzenie małych zbiorników wodnych.

Coraz bardziej pożądanym działaniem jest kablowanie istniejących i nowopowstających linii energetycznych zarówno niskich, średnich i wysokich napięć. W pierwszej kolejności takie działania powinny być wdrażane na obszarach chronionych, cennych krajobrazowo, w parkach krajobrazowych i kulturowych. Jednocześnie powinny być wprowadzone znaczące ograniczenia lub zakazy dla powstawania elektrowni wiatrowych na obszarach chronionych przyrodniczo i krajobrazowo.

REGULACJE W PLANOWANIU MIEJSCOWYM

Działania na rzecz jakości krajobrazu winny być wprowadzone poprzez regulacje w planowaniu miejscowym, a zwłaszcza poprzez wykorzystanie lokalnych przepisów urbanistycznych, w tym przede wszystkim uchwały o zasadach kształtowania przestrzeni w oparciu o ustalenia audytu krajobrazowego.

Dzięki ich stosowaniu przez samorządy lokalne należy doprowadzić do takich efektów jak np.:

- eliminacja ogrodzeń działek mieszkalnych za pomocą prefabrykatów betonowych, zwłaszcza kolorowo lakierowanych,
- stosowanie ogrodzeń metalowych (siatka) przede wszystkim jako podbudowę pod żywopłoty,
- eliminacja jaskrawych (nietradycyjnych) kolorów na elewacjach budynków jednorodzinnych (np. kolory: fioletowy, zielony, karminowy),
- ograniczenie stosowania dachów płaskich na budynkach jednorodzinnych,
- zwiększanie nasadzeń drzewami dużymi, charakterystycznymi dla polskiego krajobrazu (jesion, klon, kasztan, jawor, dąb), tworzenie alej, obsadzanie lokalnych dróg (zwłaszcza lip i grabów),
- podniesienia jakości przystanków i dworców autobusowych,
- ograniczenie ilości i wielkości szyldów,
- ograniczenie reklamy zewnętrznej, a nawet jej eliminacja, przy głównych trasach turystycznych oraz na obszarach parków krajobrazowych.

Należy także wdrożyć zasadę, że przedsięwzięcia publiczne realizowane są na podstawie projektów wyłonionych w konkursach architektonicznych. Samorząd województwa winien ograniczyć współfinansowanie projektów wybranych w innych procedurach.

5. PODNIESIENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ WOJEWÓDZTWA

Cele i wyzwania m.in:

- Dywersyfikacja potoku turystów w regionie na inne obszary poza najbardziej popularnymi kierunkami.
- Ochrona przed utratą unikatowości i walorów krajobrazu, będącego głównym nośnikiem konkurencyjności i atrakcyjności Małopolski

Poważnym zagrożeniem są zmiany uderzające w harmonię krajobrazu, często następujące żywiołowo i bez planów, nastawione na chwilowy zysk. Takimi zmianami jest powstawanie nieadekwatnej architektonicznie w stosunku do otoczenia zabudowy, likwidacja zieleni na obszarach miast i wsi, inwestycje w bazę zaplecza turystycznego w formach tymczasowych o niskiej wartości estetycznej, agresywne inwestycje deweloperskie, zwłaszcza w strefach podmiejskich, występujący potop reklam wzdłuż ciągów komunikacyjnych i w miejscach koncentrowania się ruchu turystycznego, płątaniny wiszących przewodów, szczególnie na obszarach wiejskich i w mniejszych miastach. Wszystkie te czynniki powodują pogorszenie się jakości przestrzeni i krajobrazu, w tym układów zabytkowych czy przyrodniczych, zniechęcając do ich odwiedzania. Zagrożeniem jest też degradacja stanu zabytków nieruchomych w wyniku zaniedbania prac konserwatorskich.

- Rozwijanie turystyki związanej z aktywnym wypoczynkiem
- Tworzenie jednoznacznej komunikacji wizualnej i informacyjnej

Ważnym czynnikiem dostępności turystycznej regionu jest funkcjonowanie jednoznacznej komunikacji wizualnej i informacyjnej w miastach i na wsiach, ułatwiającej poruszanie się między obszarami atrakcyjnymi turystycznie, za pomocą różnych rodzajów transportu oraz dostępu do informacji przy atrakcjach turystycznych.

Powyższe cele będą realizowane m.in. poprzez

- lepszą dostępność komunikacyjną
- budowę/wytyczenie nowych szlaków turystycznych, schroniska górskie, nowa infrastruktura turystyczna na szlakach
- rozwój ośrodków uprawiania sportu i kwalifikowanej turystyki aktywnej
- poprawa infrastruktury istniejących szlaków tematycznych
- wsparcie mniejszych i mniej znanych miejscowości turystycznych oraz ochrona ich układów urbanistycznych i zabytków przed degradacją

Części miejscowości w Małopolsce trudno wyjść z cienia popularności najbardziej znanych i licznie odwiedzanych miejsc regionu. Pomimo, że często posiadają bardzo interesujące zabytki, przestrzeń rekreacyjną i inne walory np. w postaci lokalnej kuchni czy produktów regionalnych, pozostają nieznane dla turystów. Niezbędne jest podjęcie działań zwiększających ich potencjał m.in. poprzez powstawanie miejsc wielopokoleniowej rozrywki i rozwijania kultury, gdzie mogą odbywać się wydarzenia z nimi związane, stworzenie dostępu do publicznego Wi-Fi, utworzenie lepszej siatki połączeń transportem publicznym, umieszczanie tablic informacyjnych i planów z jednolitym oznakowaniem przy obiektach zabytkowych. Tam gdzie to uzasadnione należy ustanowić parki kulturowe w celu ochrony i uporządkowania przestrzeni, zachowania unikatowych zespołów krajobrazowych i urbanistyczno-architektonicznych.

- unowocześnienie lokalnych i regionalnych instytucji kultury
 - unowocześnienie bazy uzdrowiskowej regionu
 - rewitalizacja obszarów zielonych w miastach i ich strefach podmiejskich
 - stworzenie nowych funkcjonalności obiektom tracącym swój dotychczasowy charakter
 - parki tematyczne, wiedzy, rozrywki
- [...]

PZPWM zawiera również zestawienie kluczowych projektów i inicjatyw służących realizacji planu. W sferze VI sektor Rozwój i rewitalizacja miast wpisano:

[...]

8. Budowa Podhalańskiego Centrum Sportów Lodowych z zapleczem hotelowym w Nowym Targu
9. Budowa siedziby Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowym Targu
10. Rewitalizacja Miejskiego Ośrodka Kultury w Nowym Targu

❖ **Strategia Rozwoju Powiatu Nowotarskiego do roku 2030**

Strategia Rozwoju Powiatu Nowotarskiego do roku 2030 jest podstawowym dokumentem programowym ukierunkującym politykę Powiatu w zakresie rozwoju w wyznaczonym horyzoncie czasu i tworzącym ramy dla prorozwojowych programów i projektów realizacyjnych. Została przyjęta Uchwałą Nr 450/LVII/2023 Rady Powiatu Nowotarskiego z dnia 29 czerwca 2023 r.

Powiat Nowotarski zdecydował się na aktywne podejście do kierowania rozwojem lokalnym w formie zarządzania strategicznego, którego narzędziem jest strategia rozwoju. Dokument ten nie odnosi się w wyznaczonych obszarach wprost do spraw związanych z zabytkami i dziedzictwem historycznym natomiast w obszarze Kultura, turystyka i aktywność obywatelska zdiagnozowano problemy z tym związane jak np. niszczące obiekty zabytkowe czy małe zaangażowanie w sprawy społeczne i słabe zainteresowanie młodych ludzi lokalną kulturą i dziedzictwem.

❖ **Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Nowotarskiego na lata 2024 – 2027,**

został przyjęty Uchwałą nr 481/LXII/2023 Rady Powiatu Nowotarskiego z dnia 30 listopada 2023 r.

Program opieki nad zabytkami Powiatu Nowotarskiego wyznacza następujące cele strategiczne:

- 1) inwentaryzacja i określenie stanu technicznego zabytków należących do powiatu;
- 2) poprawa stanu technicznego zabytków własnych powiatu poprzez ich konserwację (pozyskiwanie środków zewnętrznych na finansowanie prac);
- 3) poprawa skuteczności ochrony i opieki nad zasobem dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu;
- 4) inicjowanie działań w celu aktywnej ochrony wybranych obiektów reprezentujących tradycyjną drewnianą zabudowę wiejską;
- 5) podnoszenie atrakcyjności dla potrzeb społeczeństwa, promocji regionu, turystycznych, edukacyjnych;
- 6) wspieranie inicjatyw mających na celu zwiększenie ilości środków finansowych przeznaczanych na ochronę dziedzictwa kulturowego;
- 7) zwiększanie aktywności mieszkańców powiatu w zakresie opieki nad zabytkami;
- 8) ustanowienie społecznych opiekunów zabytków;
- 9) objęcie ochroną obszarów szczególnie cennych pod względem kulturowym, krajobrazowym i przyrodniczym.

Jako priorytety ochrony ww. program ustala m.in.:

- ochrona architektury drewnianej sakralnej, zagrodowej oraz uzdrowiskowej;
- ochrona zespołów przyrodniczo – krajobrazowych Dunajca, Niedziczanki, Białki, Czarnej Orawy oraz Raby z dopływami;
- ochrona i rewaloryzacja architektury obronnej oraz kapliczek i krzyży przydrożnych.

Program opieki nad zabytkami określa również zadania powiatu nowotarskiego:

1) inicjowanie działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami:

- a) edukacja w zakresie określenia zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu i jego wartości przy współpracy ze szkołami, muzeami, stowarzyszeniami;
- b) edukacja oraz informowanie o przepisach dotyczących zabytków w tym zabytków archeologicznych;
- c) organizowanie obchodów tradycyjnych świąt i zwyczajów kultywujących tradycję regionu;
- d) współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków;
- e) patronat nad izbami regionalnymi i izbami pamięci, organizowanymi w domach kultury i szkołach jako element edukacji społecznej;
- f) promowanie zasobu dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazowego powiatu;
- g) inicjowanie tworzenia nowych szlaków turystycznych promujących unikatowe walory kulturowe i krajobrazowe powiatu;
- h) inicjowanie i wspieranie realizacji przedsięwzięć związanych z tworzeniem nowych tras spacerowych i rowerowych powiązanych z zespołami zabytkowymi na terenie powiatu.

2) zadania organizacyjno-prawne:

- a) ustanawianie społecznych opiekunów zabytków;
 - podstawę prawną stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
 - starosta właściwy dla miejsca zamieszkania kandydata na społecznego opiekuna zabytków, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków ustanawia społecznego opiekuna zabytków;
 - społeczny opiekun zabytków musi otrzymać wymagane uprawnienia;
 - społeczny opiekun zabytków jest uprawniony do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
 - społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków;
 - starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, a osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nie posiadającej osobowości prawnej wydaje zaświadczenie;

- społeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i starostą w sprawach ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - społecznym opiekunem zabytków może być osoba: która posiada zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwa popełnione umyślnie, posiada wiedzę w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - zgodnie z ustawą wymagany dokumentem w procedurze jest wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków starosta cofa ustanowienie społecznego opiekuna zabytków, jeżeli opiekun przestał spełniać wymagania określone w art. 102 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, lub niewłaściwie wykonuje swoje zadania;
 - o ustanowieniu lub cofnięciu ustanowienia społecznego opiekuna zabytków starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - starosta zobowiązany jest prowadzić listę społecznych opiekunów zabytków.
- b) sygnalizowanie samorządom gminnym z terenu powiatu, konieczności stałej aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków, monitorowania stanu zasobu dziedzictwa kulturowego oraz konieczności opracowania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami (tym, które go jeszcze nie opracowały);
- c) systematyczne uzupełnianie Gminnych Ewidencji Zabytków przede wszystkim o obiekty drewniane architektury świeckiej, oraz obiekty murowane o wysokich walorach artystycznych, zagrożone potencjalnymi modernizacjami i rozbudową;
- d) systematyczne uzupełnianie rejestru zabytków o wpisy obiektów, zespołów obiektów, które posiadają walory historyczne, zabytkowe i artystyczne, przez co kwalifikują się do ochrony prawnej;
- e) sygnalizowanie gminom powiatu możliwości i sposobu powoływania na ich terenach parków kulturowych w wybranych obszarach;
- f) modernizacja infrastruktury komunikacyjnej pod względem poprawy dostępności do turystycznych ośrodków miejskich i wiejskich dla zwiedzających. Przede wszystkim dla bezpieczeństwa turystów i mieszkańców powiatu jak i bezpieczniejszej dostępności wobec nasilającego się corocznie ruchu turystycznego. Ważne jest również zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc parkingowych;
- g) przybliżenie właścicielom obiektów zabytkowych możliwości ubiegania się o środki na ich konserwację i rewaloryzację.

3) Zadania w zakresie dokumentacji i badań:

- a) wspieranie przedsięwzięć mających na celu kolekcjonowanie i dokumentowanie materiałów i informacji historycznych dotyczących zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu nowotarskiego. Prowadzenie współpracy z jednostkami badawczymi, stowarzyszeniami oraz młodzieżą szkolną poprzez organizację wystaw i konkursów.

4) Zadania w zakresie finansowania:

- a) dokonanie analizy potrzeb i możliwości przystosowania obiektów zabytkowych do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych;
- b) zabezpieczanie w razie potrzeby środków na ochronę i bieżącą konserwację obiektów zabytkowych będących własnością powiatu;
- c) pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na ochronę i bieżącą konserwację obiektów zabytkowych stanowiących własność powiatu.

5) Zadania w zakresie remontowo – konserwatorskim:

- a) rozpoznanie stanu technicznego układu konstrukcyjnego drewnianego kościoła pw. Św. Marii Magdaleny w Rabce-Zdroju, będącego siedzibą Muzeum im. Wł. Orkana oraz w razie konieczności wykonanie niezbędnych prac konserwatorskich w oparciu o ekspertyzę i projekt konserwatorski;
- b) prowadzenie monitoringu oraz określenie stanu zachowania, zabezpieczenia przeciwpożarowego oraz sposobu użytkowania obiektów zabytkowych (we współpracy z gminami jak i właścicielami);

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

❖ Strategia Rozwoju Miasta Nowy Targ na lata 2019-2023 z perspektywą do roku 2030,

przyjęta Uchwała Nr VIII/74/2019 Rady Miasta Nowy Targ z dnia 20 maja 2019 r., aktualizowana Uchwałą Nr XLII/458/2022 Rady Miasta Nowy Targ z dnia 30 maja 2022 r.

Misja Miasta Nowy Targ określona w Strategii brzmi:

Misją Nowego Targu jest tworzenie optymalnych warunków dla życia, osiedlania się, pracy, prowadzenia działalności gospodarczej oraz wypoczynku i spędzania czasu wolnego.

Domeną Nowego Targu jest urzeczywistnianie aspiracji mieszkańców i wspólnoty samorządowej, podnoszenie komfortu życia i wykorzystywanie potencjałów naturalnych oraz kapitału ludzkiego na rzecz budowania rangi miasta i wzmacniania funkcji Nowego Targu jako realnej stolicy Podhala.

W Strategii określono wymiary interwencji strategicznej, które stanowią bazę do określenia celów strategicznych w ramach planowania rozwoju Nowego Targu i umożliwią wypełnienie treściowe w ramach priorytetowych kierunków rozwoju.

WYMIARY INTERWENCJI STRATEGICZNEJ		
PRZESTRZENNY	GOSPODARCZY	SPOŁECZNY
CELE STRATEGICZNE		
CEL STRATEGICZNY 1 Poprawa jakości środowiska naturalnego oraz infrastruktury miejskiej	CEL STRATEGICZNY 2 Zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej	CEL STRATEGICZNY 3 Poprawa jakości życia w mieście
KIERUNKI DZIAŁANIA		
1.1 Ochrona środowiska naturalnego	2.1 Rozwijanie funkcji gospodarczych Nowego Targu	3.1 Zwiększenie szans rozwojowych i poprawa warunków startu ludzi młodych w życie społeczne i zawodowe
1.2 Poprawa jakości i przepustowości sieci drogowej	2.2 Rozwijanie funkcji turystycznych Nowego Targu	3.2 Stworzenie zintegrowanej polityki senioralnej w mieście
1.3 Modernizacja istniejącej infrastruktury miejskiej		3.3 Rozwijanie funkcji edukacyjnych
1.4 Poprawa jakości tkanki miejskiej		3.4 Wspieranie inicjatyw z zakresu tworzenia żłobków oraz przedszkoli
1.5 Rozwijanie funkcji centrotwórczych		3.5 Wspieranie rozwoju rynku mieszkań na wynajem, w tym budownictwa społecznego
		3.6 Rozwój e-usług oraz aktywizacja mieszkańców

		3.7 Rozwijanie bazy i funkcji kulturalnych miasta
		3.8 Wzmocnienie funkcji sportowo-rekreacyjnych
		3.6 Promocja postaw prozdrowotnych

Problematyka ochrony zabytków znajduje odzwierciedlenie w następujących zadaniach:

- Zadanie 2.2 - Rozwijanie funkcji turystycznych Nowego Targu, m.in.:
 - Rozwijanie istniejących i tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, współpracę transgraniczną oraz centralną lokalizację w regionie
- Zadanie 3.7 - Rozwijanie bazy i funkcji kulturalnych miasta, m.in.:
 - Utworzenie muzeum samorządowego i rozwijanie jego działalności na bazie Muzeum Podhalańskiego, Muzeum Drukarstwa i z wykorzystaniem infrastruktury wieży wodnej;
 - Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Nowego Targu i Podhala jako czynnika wyróżniającego miasto w skali ponadlokalnej;
- Zadanie 1.4 – Poprawa jakości tkanki miejskiej, m.in.:
 - Kontynuowanie procesu rewitalizacji zdegradowanej tkanki miejskiej z uwzględnieniem lokalnych przesłanek historyczno-kulturowych i kompozycyjnych;
 - Aktualizacja istniejącego systemu oznakowania atrakcji i obszarów atrakcyjnych turystycznie zgodnie z wytycznymi Małopolskiego Systemu Informacji Turystycznej;
 - Realizacja działań na rzecz uporządkowania i ochrony krajobrazu miasta poprzez wdrożenie przepisów na podstawie ustawy krajobrazowej (aktywne włączenie się w wojewódzki projekt „Montevideo” oraz estetyzacja całego miasta).
- Zadanie 2.6 – Rozwijanie funkcji centrotwórczych, m.in.:
 - Wykorzystanie roli historycznego centrum miasta jako salonu Nowego Targu – nasycenie go funkcjami kulturowymi i przemysłami czasu wolnego.

W Strategii wyznaczono również kluczowe przedsięwzięcia strategiczne, które odnoszą się do kluczowych wyzwań strategicznych. Stanowią one bazę – fundament umożliwiającą jakościową zmianę miasta i wykreowanie Nowego Targu jako rzeczywistej stolicy Podhala i miejsca koncentracji usług wyższego rzędu, również tych wskazujących na jego subregionalny charakter. Jednocześnie efektywne wdrożenie kluczowych przedsięwzięć strategicznych pozwoli na odczuwalną poprawę jakości życia mieszkańców Nowego Targu oraz poprawę jego atrakcyjności osiedleńczej.

Kluczowe przedsięwzięcia strategiczne:

- Podnoszenie rangi i wartości Nowego Targu jako stolicy Podhala
- Utworzenie Podhalańskiego Centrum Sportów Lodowych
- Rozwój oferty kulturalnej poprzez wykorzystanie Miejskiego Centrum Kultury oraz budowę Miejskiej Biblioteki Publicznej i utworzenie muzeum samorządowego na bazie Muzeum Podhalańskiego, Muzeum Drukarstwa i z

wykorzystaniem infrastruktury wieży wodnej.

- Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego w wymiarze infrastrukturalnym oraz promocyjnym
- Polityka społeczna i prorodzinna
- Ograniczenie niskiej emisji na terenie Nowego Targu

❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Nowy Targ

Obowiązujące Studium zostało zmienione uchwałą Nr XXXVII/399/2021 Rady Miasta Nowy Targ z dnia 22 grudnia 2021 r. Dokument ten szeroko przedstawia zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym miasta. Zakres Studium uwarunkowań dotyczy m.in. obszarów oraz zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

W obszarach zabudowanych, w tym do przekształceń i rozwoju zabudowy Studium uwarunkowań wyznacza m.in.:

- Jako zasadę rozwoju osadnictwa przyjmuje się, iż **tereny o istotnych wartościach kulturowych**, w tym głównie zespół staromiejski, będą porządkowane poprzez eliminację kolizji przestrzenno - funkcjonalnych, związanych z utrzymaniem skali i charakteru zespołów, kompozycji wewnątrz urbanistycznych oraz ochronę ekspozycji szczególnie wartościowych obiektów zabytkowych, utrzymanie przebiegu ulic stanowiących podstawowy element układu urbanistycznego zespołu staromiejskiego, wykluczenie obiektów o charakterze uciążliwym i kolizyjnych funkcjonalnie w tej części miasta.

Kierunki zagospodarowania podporządkowane będą zapewnieniu pełnej integracji historycznych i współczesnych struktur architektoniczno - urbanistycznych, podnoszeniu walorów użytkowych i architektonicznych obiektów, ochronie obiektów o wysokich wartościach kulturowych, zwłaszcza obiektów zabytkowych oraz estetyki zespołów i wewnątrz urbanistycznych, z zastosowaniem współczesnej infrastruktury technicznej gminy).

- Tereny **zabudowy historycznych przedmieść**, zlokalizowane przy głównych ulicach miasta, będą systematycznie przekształcane, co powinno prowadzić do porządkowania przestrzeni z utrzymaniem skali i charakteru zespołów, kompozycji wewnątrz urbanistycznych oraz przebiegu ulic.

Kierunki zagospodarowania winny zapewnić ochronę obiektów zabytkowych, poprawę struktury funkcjonalnej oraz realizację i modernizację systemów i urządzeń infrastruktury technicznej.

Kierunki zagospodarowania podporządkowane będą zapewnieniu pełnej integracji historycznych i współczesnych struktur architektoniczno-urbanistycznych, podnoszeniu walorów użytkowych i architektonicznych obiektów, ochronie obiektów o wysokich wartościach kulturowych, zwłaszcza obiektów zabytkowych oraz estetyki zespołów i wewnątrz urbanistycznych, z zastosowaniem współczesnej infrastruktury technicznej.

W kierunkach zagospodarowania przestrzennego Studium wyznacza tereny objęte formami ochrony konserwatorskiej dóbr kultury.

Dotyczy to obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ewidencji zabytków, chronionych z mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, takich jak:

1. OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW WKZ:

- a. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ul. Kościelna (nr rej. A-40 z 22.01.1970 r.) - murowany, z gotyckim prezbiterium, wystrój barokowy, portal wejściowy z XVIII w. (kościół, dzwonnica, ogrodzenie, plebania, stodoła, stajnia);
- b. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA CMENTARNEGO pw. Św. Anny, z XV w. (nr rej. A-39A-39 z 11.03.1930 r.) - drewniany z gotycką rzeźbą św. Jana Ewangelisty ul. Zacisze (kościół, ogrodzenie);

- Ww. obiekty sakralne wpisane są w Szlak Gotycki – szlak polsko -słowacki;
- c. BUDYNEK D. BURSY GIMNAZJALNEJ, ul. Nadwodnia 5 (nr rej. A-1501/M z 07.06.2018 r.)
 - d. LICEUM im. S. Goszczyńskiego, na Placu Krasieńskiego nr 1 (nr rej. A-851 z 28.12.1998 r.);
2. OBIEKTY WPISANE DO EWIDENCJI ZABYTEKÓW WKZ, wymienione są w załączniku Nr 2 do Uchwały Rady Miasta Nowego Targu w sprawie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”.
- Uwaga: Skreślenie obiektu z rejestru zabytków lub ewidencji zabytków oraz wpis nowych do rejestru zabytków lub do ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi, bez potrzeby zmiany ustaleń studium.
3. STANOWISKA I STREFA OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ, przedstawione na rysunku studium.
 4. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ: Zespołu Staromiejskiego i dawnych przedmieść, przedstawione na rysunku studium.
Uściślenie granic stref możliwe na etapie opracowania planów miejscowych. Kierunki działań w ww. strefach określono w ustaleniach studium dla obszarów przeznaczonych do zabudowy.
6. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ
- Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na terenie Miasta Nowy Targ, winna być realizowana poprzez działania zgodne z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami, zapewniająca:
- a) utrzymanie obiektów zabytkowych w dobrej kondycji technicznej;
 - b) zachowanie ich walorów historycznych, artystycznych i estetycznych;
 - c) zagospodarowanie otoczenia zabytków w sposób gwarantujący odpowiednią ekspozycję w krajobrazie, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych.
- 6.1. KIERUNKI OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
1. Kierunki ochrony dziedzictwa materialnego Miasta Nowy Targ, winny polegać na:
 - a) podjęciu działań zmierzających do powstrzymania degradacji substancji zabytkowej, zwłaszcza obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - b) nie przekraczaniu skali zabudowy, wpływającej na przysłonięcia widokowe.
 2. Polityka w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego prowadzona przez władze samorządowe, będzie uwzględniać:
 - a) ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, m.in. poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - b) ochronę stanowisk archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - c) ochronę tła krajobrazowego stoków Gorców z utrzymaniem charakteru ich zabudowy (styl podhalański), poprzez ograniczanie rozpraszania zabudowy oraz ochronę terenów otwartych, poprzez zakaz ich zabudowy,
 - d) ochronę dziedzictwa kulturowego niematerialnego, które jest dużą atrakcją turystyczną gminy. Mimo, iż ochrona dziedzictwa niematerialnego nie jest

kompetencją studium należy go utrwać, zachować i przekazać następnym pokoleniom, a „Studium...” winno stworzyć warunki dla jego ochrony (obrzędowości, muzyki i tańca, twórczości literackiej i działalności teatralnej).

e) działania zmierzające do estetyzacji wnętr urbanistycznych i architektonicznych.

6.2. KIERUNKI OCHRONY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

1. Kierunki ochrony krajobrazu kulturowego wiążą się nierozdzielnie z zasadami:

- a) przestrzegania ustalonych w planach miejscowych i ich zmianach ram dla działalności inwestycyjnej i konsekwentne przestrzeganie zasad zagospodarowania przestrzennego, zapewniających ochronę krajobrazu i jego walorów, a wpływających na zahamowanie dalszej degradacji krajobrazu,
- b) ochrony istniejących tradycyjnych form budownictwa o architekturze reprezentującej formy charakterystyczne dla poszczególnych etapów rozwoju miasta, często objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków,
- c) ograniczenia procesu rozpraszania zabudowy na stokach gorczańskich poprzez koncentrację obiektów kubaturowych w ściśle określonych terenach,
- d) ochrony przed zabudową terenów otwartych, w tym zieleni śródpolnej i przyrzecznej, z dopuszczeniem lokalizacji w ściśle określonych terenach urządzeń służących funkcji sportowej i rekreacyjnej,
- e) zachowania i odsłaniania (odtworzenia) otwarć widokowych różnej rangi, poprzez ochronę przed dalszą zabudową oraz zadrzewianiem i zalesianiem ciągów i punktów widokowych różnej rangi (obowiązek ochrony przedpoła).
- f) ograniczenia lokalizacji nośników informacji wizualnej (na podstawie stosownej uchwały Rady Miasta) oraz stworzenia jednorodnego systemu informacji wizualnej dla całego Nowego Targu.

2. W Studium, dla ochrony zabytkowych wartości układu urbanistycznego założenia miasta, uwzględnia się dwie strefy ochrony: strefę ochrony konserwatorskiej Zespołu Staromiejskiego i strefę ochrony konserwatorskiej Dawnych Przedmieść i cmentarza żydowskiego, utworzone ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W strefach tych znajdują się najcenniejsze obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, będące świadectwem cennych wartości kulturowych miasta Nowy Targ.

Dla pozostałych terenów nasyconych substancją zabytkową, ujętą w gminnej ewidencji zabytków proponuje się objęcie jej ochroną, poprzez ustalenia ochronne w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Studium ustala również zasady ochrony dóbr kultury i kształtowania środowiska kulturowego, których celem jest zachowanie tożsamości kulturowej miasta.

6.3. OBSZARY OBJĘTE FORMAMI OCHRONY KONSERWATORSKIEJ DÓBR KULTURY

Sposób zagospodarowania i kryteria ich ochrony, wynikają m.in. z przepisów odrębnych. Dotyczy to obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji zabytków, chronionych z mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwaga: Skreślenie obiektu z rejestru zabytków lub ewidencji zabytków oraz wpis nowych do rejestru zabytków lub do ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi, bez potrzeby zmiany ustaleń studium.

6.3.1. OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE POPRZEZ WPISY DO REJESTRU ZABYTEKÓW (wymienione w załączniku nr 2 do uchwały o zmianie „Studium...”).

Wszelka działalność inwestycyjna w ww. obszarach czy obiektach wymaga zgodnie z obowiązującymi przepisami, stosownego uzgodnienia WKZ. Wpis do rejestru zabytków, jak również skreślenie z ww. rejestru następuje na zasadach przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Obiekty stanowiące wartość kultury narodowej miasta Nowy Targ, wpisane do rejestru zabytków, stanowią:

- a. Zespół Kościoła Parafialnego P. W. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ul. Kościelna – nr rej. A-40 z 02.01.1970 r. (kościół , dzwonnica, ogrodzenie, plebania, stodoła, stajnia);
- b. Zespół Kościoła Cmentarnego P. W. Św. Anny, ul. Zacisze – nr rej. XII-49-30 z 04.04.1930 r. (Kościół, ogrodzenie);

Ww. obiekty sakralne wpisane są w Szlak Gotycki – szlak polsko - słowacki.

- c. Gimnazjum, ob. I LO im. Goszczyńskiego, Pl. Krasieńskiego 1 – nr rej. A-851 z 28.12.1998 r.

Ponadto w rejestrze zabytków znajduje się Budynek d. Bursy gimnazjalnej, ul. Nadwodnia 5 (nr rej. A-1501/M z 07.06.2018 r.)

6.3.2. OBIEKTY WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW (wymienione w załączniku nr 2 do uchwały o zmianie „Studium...”).

W gminnej ewidencji zabytków ujęte są zabytki nieruchome posiadające karty adresowe w zasobie WKZ w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gminna ewidencja zabytków podlega weryfikacji na zasadach określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W wypadku obiektów wpisanych do ewidencji zabytków zakres ingerencji konserwatorskiej jest znacznie mniejszy, niż w wypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków i określony jest w ustawie prawo budowlane. Dlatego też postuluje się, aby obiekty wpisane do ewidencji zabytków o wyjątkowych dla kultury walorach, wpisywane były sukcesywnie do rejestru zabytków WKZ.

Ewidencję zabytków na terenie miasta Nowy Targ tworzą obiekty tj.: głównie domy i kapliczki, zabytki architektury drogowej. W wyniku działalności inwestycyjnej wiele obiektów zostało wyburzonych lub gruntownie przebudowanych, przez co zatraciły swój pierwotny charakter.

W Nowym Targu zachował się jeden zabytkowy cmentarz żydowski, nieczynny.

Dla ochrony historycznego centrum miasta Nowy Targ, w ramach Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, opracowana została Karta ewidencyjna obiektu nieruchomego, ustalająca granicę terenów historycznego układu urbanistycznego, przedstawionego na rysunku studium.

6.3.3. UDOKUMENTOWANE STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

W ramach „Archeologicznego Zdjęcia Polski” przeprowadzono badania powierzchniowe całego obszaru miasta Nowy Targ (AZP - 114/57).

Na obszarze miasta znajduje się 10 stanowisk archeologicznych, pokazanych orientacyjnie na rysunku studium, z uwagi na skalę opracowania.

1. Stanowisko nr 9 - Osiedle Nowe (dz. ewid. nr 3256);
2. Stanowisko nr 8 - Równia Szaflarska (dz. ewid. nr 14189);
3. Stanowisko nr 12 - Osiedle Witkówka (dz. ewid. nr 1183);
4. Stanowisko nr 13 - Osiedle Niwa (dz. ewid. nr 1978);
5. Stanowisko nr 14 - Osiedle Grel (dz. ewid. nr 377, 376);
6. Stanowisko nr 15 - Osiedle Niwa (dz. ewid. nr 507);

7. Stanowisko nr 16 - Osiedle Konfederacji Tatrzańskiej (dz. ewid. nr 16079/1, 16078/2);
 8. Stanowisko nr 17 - Osiedle Podczerwone (dz. ewid. nr 16491);
 9. Stanowisko nr 18 - Waksmundzka (dz. ewid. nr 15848);
 10. Stanowisko nr 22 - Miasto lokacyjne, określone przebiegiem dzisiejszych ulic: Długa, Sokoła, od północy obniżenie skarpy rzeki Czarny Dunajec, Jana Kazimierza (wraz z obszarem zabudowy tych ulic).
- Wszystkie podlegają ochronie i uwzględnieniu w planach miejscowych, zgodnie z przepisami odrębnymi, a działania inwestycyjne, w tym prace ziemne należy prowadzić zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

6.3.4. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

Dla ochrony miasta lokacyjnego ustalone są obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, przedstawione orientacyjnie na rysunku studium strefy ochrony konserwatorskiej dla:

- 1) zespołu staromiejskiego, obejmującej obszar osady przedlokacyjnej „Stare Cło”, teren miasta lokacyjnego z poszerzeniem o XV-to i XVI-to wieczne przedmieścia, teren dworu i folwarku starostwa;
- 2) dawnych przedmieść, obejmującej otoczenie zespołu Kościoła Św. Anny, rejon ul. Szaflarskiej, ul. Kowaniec, ul. Waksmundzkiej i ul. Królowej Jadwigi.

Uściślenie granic ww. stref możliwe na etapie opracowania planów miejscowych.

Kierunki działań w ww. strefach określono w ustaleniach studium dla obszarów przeznaczonych do zabudowy.

Dnia 24 września 2023r. weszła w życie nowelizacja ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2023r. poz. 1688), zgodnie z którą Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego obowiązują do czasu uchwalenia planu ogólnego gminy (nowego dokumentu planistycznego, który ma „zastąpić” studium) jednak nie dłużej niż do końca 2025 r.

❖ Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Lp	Nazwa planu	Nr Uchwały Rady Miasta Nowy Targ z dnia	Dz. Urz. Woj. Małop.	Pow. w ha
1.	Nowy Targ 1	Nr 73/XLII/96 z dnia 31 grudnia 1996 r.	Nr 10 poz. 40 z dnia 11 marca 1997 r.	0,06
2.	Nowy Targ 6.I Waksmundzka - oczyszczalnia	Nr XVII/128/2012 z dnia 8 marca 2012 r.	2012.1171 z dnia 20 marca 2012 r.	90,75
		Nr XXXVIII/415/2022 z dnia 7 lutego 2022 r.	2022.1093 z dnia 15 lutego 2022 r.	
3.	Nowy Targ 8 Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych	Nr 106/XV/99 z dnia 28 października 1999 r.	Nr 58, poz. 1275 z dnia 10 grudnia 1999 r.	34,27
4.	Nowy Targ 12 Obszar pomiędzy ul. Krakowską, Podtatrzańską, al. Solidarności oraz projektowanym przedłużeniem ul. Józefczaka	Nr XLIX/438/2014 z dnia 12 listopada 2014 r.	2014.6815 z dnia 26 listopada 2014 r.	4,5
		Nr L/542/2023 z dnia 6 lutego 2023 r.	2023.1331 z dnia 10 lutego 2023 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 2/2023 z dnia 31 lipca 2023 r.	2023.5284 z dnia 7 sierpnia 2023 r.	
5.	Nowy Targ 13 Ibisor	Nr 86/XXXIII/05 z dnia 26 października 2005 r.	Nr 736, poz. 5372 z dnia 28 grudnia 2005 r.	53,4
		Zmiana Uchwała Nr XLIII/372/2014 z dnia 12 maja 2014 r.	2014.2838 z dnia 20 maja 2014 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 1/2019 z dnia 4 marca 2019 r.	2019.2324 z dnia 18 marca 2019	
6.	Nowy Targ 15.I NZPS	Nr X/81/2015 z dnia 29 czerwca 2015 r.	2015.4294 z dnia 10 lipca 2015 r.	64,43
		Uchwała LV/608/2023 z dnia 31 lipca 2023 r.	2023.5281 z dnia 7 sierpnia 2023 r.	
7.	Nowy Targ 16 Nowy cmentarz - targowica	Nr 57/XLI/2006 z dnia 26 lipca 2006 r.	Nr 573, poz. 3611 z dnia 25 września 2006 r.	65,43
		Zmiana Uchwała Nr XLIV/380/2014 z dnia 23 czerwca 2014 r.	2014.3995 z dnia 16 lipca 2014 r.	
		Zmiana Uchwała Nr IX/62/2015 z dnia 18 maja 2015 r.	2015.3231 z dnia 26 maja 2015 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 2/2019 z dnia 8 kwietnia 2019 r.	2019.3310 z dnia 23 kwietnia 2019 r.	
8.	Nowy Targ 16-30 (Podmieście południe)	Nr XXI/220/2020 z dnia 27 lipca 2020 r.	2020.5054 z dnia 5 sierpnia 2020 r.	19,19
		Zmiana Uchwała Nr XXXV/377/2021 z dnia 29 listopada 2021 r.		

		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 2/2022 z dnia 22 lipca 2022 r.	2022.5256 z dnia 2 sierpnia 2022 r.	
9.	Nowy Targ 17 (Czerwone Niżne)	Nr XXVI/293/08 z dnia 27 października 2008 r.	Nr 713, poz. 4952 z dnia 21 listopada 2008 r.	26,3
10.	Nowy Targ 20 (Oleksówki - Dziubasówki)	Nr XIV/124/07 z dnia 29 października 2007 r.	Nr 70, poz. 553 z dnia 30 stycznia 2008 r.	76,94
11.	Nowy Targ 21 (Lotnisko wraz z otoczeniem)	Nr XIV/107/2011 z dnia 29 grudnia 2011 r.	2012.269 z dnia 23 stycznia 2012 r.	520
		Zmiana Uchwała Nr XXXVI/334/2017 z dnia 28 kwietnia 2017 r.	2017.3315 z dnia 9 maja 2017 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XLIX/465/2018 z dnia 28 maja 2018 r.	2018.4088 z dnia 7 czerwca 2018 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 3/2019 z dnia 8 kwietnia 2019 r.	2019.3311 z dnia 23 kwietnia 2019 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXII/228/2020 z dnia 7 września 2020 r.	2020.5770 z dnia 15 września 2020 r.	
12.	Nowy Targ 22 (Centrum)	Nr L/550/2010 z dnia 8 listopada 2010 r.	Nr 656, poz. 5444 z dnia 8 grudnia 2010 r.	117,35
		Zmiana Uchwała Nr XLI/349/2014 z dnia 3 marca 2014 r.	2014.1600 z dnia 17 marca 2014 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XVI/138/2015 z dnia 7 grudnia 2015 r.	2015.8407 z dnia 23 grudnia 2015 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXIX/263/2016 z dnia 7 listopada 2016 r.	2016.6744 z dnia 24 listopada 2016 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 2/2017 z dnia 27 marca 2017 r.	2017.2402 z dnia 4 kwietnia 2017 r.	
		Zmiana Uchwała Nr L/476/2018 Z dnia 25 czerwca 2018 r.	2018.4745 z dnia 5 lipca 2018 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 4 z dnia 29 lipca 2019 r.	2019.5829 z dnia 8 sierpnia 2019 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XIV/147/2019 z dnia 18 listopada 2019 r.	2019.8348 z dnia 28 listopada 2019 r.	

		Zmiana Uchwała Nr LI/555/2023 z dnia 13 marca 2023 r.	2023.2187 z dnia 27 marca 2023 r.	
13.	Nowy Targ 23 (Niwa – Grel)	Nr XXX/246/2013 z dnia 25 marca 2013 r.	2013.2988 z dnia 17 kwietnia 2013 r.	468,82
		Zmiana Uchwała Nr XLV/491/2022 z dnia 5 września 2022 r.		
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 1/2023 z dnia 24 kwietnia 2023 r.	2023.3202 z dnia 4 maja 2023 r.	
14.	Nowy Targ 24 (Dział)	Nr XLIII/373/2014 z dnia 12 maja 2014 r.	2014.2863 z dnia 22 maja 2014 r.	879,48
		Zmiana Uchwała Nr XVI/139/2015 z dnia 7 grudnia 2015 r.	2015.8408 z dnia 23 grudnia 2015 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXXI/279/2016 z dnia 29 grudnia 2016 r.	2017.295 z dnia 10 stycznia 2017 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 3/2017 z dnia 29 maja 2017 r.	2017.4031 z dnia 13 czerwca 2017 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXII/229/2020 z dnia 7 września 2020 r.	2020.5771 z dnia 15 września 2020 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXXVII/398/2021 z dnia 22 grudnia 2021 r.	2021.8206 z dnia 30.12.2021 r.	
		Tekst jednolity - obwieszczenie Nr 3/2022 z dnia 22 lipca 2022 r.		
		Zmiana Uchwała Nr XLVIII/512/2022 z dnia 28 listopada 2022 r.	2022.8298 z dnia 6 grudnia 2022 r.	
		Zmiana Uchwała Nr LXII/691/2024 z dnia 25 marca 2024 r.	2024.2594 z dnia 4 kwietnia 2024 r.	
15.	Nowy Targ 25 (Kowaniec - Kokoszków)	Nr XI/89/2015 z dnia 20 lipca 2015 r.	2015.4755 z dnia 4 sierpnia 2015 r.	747,13
		Zmiana Uchwała Nr X/94/2019 z dnia 24 czerwca 2019 r.	2019.5041 z dnia 4 lipca 2019 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXXV/376/2021 z dnia 29 listopada 2021 r.		
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 1/2022 z dnia 25 kwietnia 2022 r.	2022.3277 z dnia 4 maja 2022 r.	
16.	Nowy Targ 25.I (Zielona)	Nr XXIII/245/2020 z dnia 12 października 2020 r.	2020.6487 z dnia 20 października 2020 r.	

17.	Nowy Targ 26 (Równia Szaflarska)	Nr XXXV/297/2013 z dnia 29 sierpnia 2013 r.	2013.5475 z dnia 11 września 2013 r.	281,07
		Zmiana Uchwała Nr XII/105/2015 z dnia 7 września 2015 r.	2015.5382 z dnia 15 września 2015 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXXI/280/2016 z dnia 29 grudnia 2016 r.	2017.296 z dnia 10 stycznia 2017 r.	
		Zmiana Uchwała Nr VIII/71/2019 z dnia 20 maja 2019 r.	2019.4176 z dnia 29 maja 2019 r.	
		Zmiana Uchwała Nr VIII/73/2019 z dnia 20 maja 2019 r.	2019.4177 z dnia 29 maja 2019 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXVII/299/2021 z dnia 8 lutego 2021 r.	2021.998 z dnia 17 lutego 2021 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 1/2021 z dnia 19 kwietnia 2021 r.	2021.2449 z dnia 28 kwietnia 2021 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XXX/327/2021 z dnia 24 maja 2021 r.	Załącznik graficzny 2021.3340	
		Zmiana Uchwała LVII/642/2023 z dnia 23 października 2023 r.	2023.6946 z dnia 31 października 2023 r.	
18.	Nowy Targ 27 (Gliniki)	Nr XLIX/437/2014 z dnia 12 listopada 2014 r.	2014.6814 z dnia 26 listopada 2014 r.	50,41
		Zmiana Uchwała Nr XXX/274/2016 z dnia 5 grudnia 2016 r.	2016.7531 z dnia 12 grudnia 2016 r.	
		Tekst jednolity - obwieszczenie Nr 1/2017 z dnia 27 lutego 2017 r.	2017.1966 z dnia 21 marca 2017 r.	
		Zmiana Uchwała Nr XLIX/525/2022 z dnia 23 grudnia 2022 r.	2023.9 z dnia 2 stycznia 2023 r.	
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 3/2023 z dnia 31 lipca 2023 r.	2023.5285 z dnia 7 sierpnia 2023 r.	
		Zmiana Uchwała Nr LX/666/2023 z dnia 22 grudnia 2023 r.	2023.9395 z dnia 29 grudnia 2023 r.	
		Tekst jednolity – Obwieszczenie Nr 1/2024 z dnia 5 lutego 2024 r.	2024.1156 z dnia 9 lutego 2024 r.	
19.	Nowy Targ 30 (Podmieścisko - Stawiska)	XV/129/2015 z dnia 9 listopada 2015 r.	2015.6780 z dnia 20 listopada 2015 r.	61,32
20.	Nowy Targ 31 Ogród Działkowy KROKUS	Nr X/71/2015 z dnia 29 czerwca 2015 r.	2015.4292 z dnia 10 lipca 2015 r.	2,25

21.	Nowy Targ 32 (Ludźmierska I)	Nr XXXIV/311/2017 z dnia 27 lutego 2017 r.	2017.1943 z dnia 20 marca 2017 r.	3,48
		Zmiana Uchwała Nr XXXV/378/2021 z dnia 29 listopada 2021 r.		
		Tekst jednolity – obwieszczenie Nr 4/2022 z dnia 22 lipca 2022 r.	2022.5258 z dnia 2 sierpnia 2022 r.	
22.	Nowy Targ 33 (Zajeżdźnia)	Nr IV/31/2019 z dnia 4 lutego 2019 r.	2019.1447 z dnia 19 lutego 2019 r.	14
23.	Nowy Targ 34 (Spółdzielnie mieszkaniowe)	Nr XI/100/2019 z dnia 29 lipca 2019 r.	2019.5830 z dnia 8 sierpnia 2019 r.	119
		Nr LV/609/2023 z dnia 31 lipca 2023 r.	2023.5282 z dnia 7 sierpnia 2023 r.	
		Tekst jednolity – Obwieszczenie Nr 2/2024 z dnia 5 lutego 2024 r.	2024.1157 z dnia 9 lutego 2024 r.	
24.	Nowy Targ 35 (Ceramiczna- Składowa-Bór)	Nr XXIX/316/2021 z dnia 19 kwietnia 2021 r.	2021.2478 z dnia 29 kwietnia 2021 r.	53,5
25.	Nowy Targ 36 (Ludźmierska II)	Nr XXXI/342/2021 z dnia 25 czerwca 2021 r.	2021.4101 z dnia 12 lipca 2021 r.	ok. 22

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w trakcie sporządzania			
L.p.	Nazwa planu	Nr Uchwały intencyjnej Rady Miasta Nowy Targ	Pow. w ha
1.	Zmiana mpzp Nowy Targ 16	LII/568/2023 z dnia 24 kwietnia 2023 r.	ok. 44,5
2.	Zmiana mpzp Nowy Targ 22 (Centrum)	LXI/679/2024 z dnia 6 lutego 2024 r.	ok. 117
3.	Zmiana mpzp Nowy Targ 24 (Dział)	LVII/641/2023 z dnia 23 października 2023 r.	ok. 8,4
4.	Zmiana mpzp Nowy Targ 26 (Równia Szaflarska)	LX/667/2023 z dnia 22 grudnia 2023 r.	ok. 4
5.	Mpzp Nowy Targ 37 (Kasprowicza)	XXXII/348/2021 z dnia 26 lipca 2021 r.	ok. 22
6.	Zmiana Studium - Żanex	XLI/443/2022 z dnia 25 kwietnia 2022 r.	ok. 6
7.	Plan ogólny Miasta Nowy Targ	LX/668/2023 z dnia 22 grudnia 2023 r.	5107

W myśl art. 7 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego są jedną z ustawowych form ochrony zabytków.

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Nowego Targu.

5.2.1 Zarys historii Nowego Targu

Region Podhala zamieszkały był już w epoce kamienia. W osadach jaskini na Obłazowej odkryto ślady osadnictwa sprzed kilkunastu tysięcy lat, w tym najstarszą na terenie Polski kość ludzką oraz bumerang z ciosu mamuta.

W czasach średniowiecznych, w pobliżu dzisiejszego centrum Nowego Targu, istniała już zorganizowana osada o nazwie Stare Cło lub Długie Pole, lokowana przez Cystersów szczyrzyckich, których klasztor znajdował się w pobliskim Ludźmierzu. W niedalekim zaś Czorsztynie wznosiła się warownia strzegąca granicy od strony węgierskiej, a na południu niewielki zamek na Skałce w Szaflarach. Z roku 1326 pochodzi pierwsza wzmianka o Novum Forum, które w 1333 r. miało już wójta i plebana. 22 czerwca 1346 r. król Kazimierz Wielki powierzył lokację miasta na prawie magdeburskim wójtowi nowotarskiemu Dytrykowi Szyi. Powstało ono na nowym miejscu, w widłach Białego i Czarnego Dunajca. W tym też czasie wykształcił się jego miejski układ urbanistyczny z dużym centralnym rynkiem, od którego na wschód i na zachód odchodziła jedna ulica. Kazimierz Wielki był również fundatorem pierwszego kościoła pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, będącej patronką miasta. Kościół ten jest najstarszą świątynią Podhala.

Dzięki licznym przywilejom królewskim i rozwojowi rzemiosła miasto szybko się rozwijało. Już w 1396 r. Nowy Targ był ważnym ośrodkiem administracyjnym i handlowym z działającymi w pełnym składzie władzami samorządowymi. Od początku XV w. był miastem królewskim i siedzibą starosty. W XVI w. było tu już 100 domów, miasto uzyskało prawo składowania wielickiej soli i olkuskiego ołowiu, pobierania cła od wiezionych z Węgier towarów, regularnie odbywały się jarmarki.

Starostwo nowotarskie w XVI i XVII w. zmieniali właściciele. Byli nimi Ratułdowie, Pieniążkowie, Mikołaj Komorowski znany jako ciemieżyciel miejscowych chłopów, Tomasz Zamoyski czy Adam Kazanowski, który w 1640 r. na szerszą skalę sprowadził do Nowego Targu społeczność żydowską. W 1656 r. Nowy Targ został zdobyty i splądrowany przez Szwedów. Na przełomie XVII/XVIII w. starostwo nowotarskie było w posiadaniu rodziny Wielopolskich. W 1770 r. miasto przeszło we władanie austriackie. Pod koniec XIX w. wystąpiło znaczne ożywienie gospodarcze miasta. W 1884-1886 r. w miejsce starego drewnianego został wybudowany murowany Ratusz. W roku 1881 r. zorganizowano Straż Ogniową Ochotniczą. W latach 1882-1886 na terenie dzisiejszego lotniska sportowego powstał unikatowy na skalę Małopolski obiekt militarny tj. austro-węgierski poligon artyleryjski. W jego skład wchodziły kompleks zabudowań koszarowych oraz pole strzelań.

Wybrukowano wtedy również ulice, założono w mieście stację telegraficzną, uruchomiono elektrownię, powstały cegielnia i drukarnia (1898 r.). Drukowana w niej była lokalna prasa – najpierw „Gazeta Podtatrzańska” (ok. 1903), a od 1913 r. tygodnik „Gazeta Podhalańska”.

W 1898 r. został wybudowany dworzec kolejowy, który obsługiwał powstałą rok później linię kolejową Chabówka-Nowy Targ. Dzięki niej Nowy Targ posiadał połączenie zarówno z Krakowem jak i z Wiedniem.

Początkiem XX wieku Nowy Targ był najważniejszym na Podhalu ośrodkiem życia społecznego i politycznego. Działały tu Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” i kilka innych organizacji. Miasto było również ważnym ośrodkiem ruchu podhalańskiego. W 1919 r. na IV zjeździe Podhalan powstał w Nowym Targu Związek Podhalan z pierwszym prezesem Jakubem Zechemskim nauczycielem z Odrowąża. W roku 1914 dzięki członkom Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" utworzono Związek Drużyn Podhalańskich, które weszły później w skład II Brygady Legionów. Początkiem XXw., w 1904 r. powstało Gimnazjum a w 1914 r. oddano do użytku szpital. Miasto osiągnęło liczbę ponad 9000 mieszkańców w 1910 r. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Nowy Targ został siedzibą starostwa spiskoroawskiego, połączonego w 1925r. ze starostwem nowotarskim w jeden powiat.

W 1925 r. wybudowano pierwsze schronisko pod Turbaczem (które spłonęło w 1933 r.), a w 1925 r. utworzono rezerwat przyrody "Na Czerwonym" (później "Bór na Czerwonym"). Rok później wybudowano szkołę powszechną na Kowańcu. W 1927 r. powstał tartak, a w 1930 lotnisko nowotarskie. W tym samym roku poświęcono plac pod budowę nowego kościoła. W 1931 r. wybudowano budynek Komunalnej Kasy Oszczędności (dziś Urząd Miasta) a w 1932 r. powstał klub sportowy Podhale Nowy Targ. W 1934 r. odsłonięto pomnik Wł. Orkana, a w 1935 r., z inicjatywy m.in. Związku Podhalan oddano do użytku Wysokogóorską Szkołę Rolniczą na Kokoszkowie.

W czasie hitlerowskiej okupacji wielu mieszkańców miasta i podhalańskich wiosek prowadziło działalność konspiracyjną: w Konfederacji Tatrzańskiej, założonej w 1941 r. przez Augustyna Suskiego i Jadwigę Apostoła, w Związku Walki Zbrojnej czy w tajnym nauczaniu organizowanym przez Piusa Jabłońskiego. W latach II wojny światowej zginęło ok. 2,5 tys. nowotarzan w tym prawie cała ok. 2 tys. społeczność żydowska.

Lata powojenne przyniosły miastu poważne przeobrażenia gospodarcze, społeczne i kulturalne. W 1951 r. ukończono w stanie surowym budowę nowego kościoła, przerwana w czasie okupacji, a w 1962 r. został on konsekrowany pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa. W 1955 r. utworzono Nowotarskie Zakłady Przemysłu Skórzanego "Podhale", które w czasach swojej świetności zatrudniały ok. 10 tysięcy pracowników. Końcem lat pięćdziesiątych powstały pierwsze nowotarskie osiedla mieszkaniowe wielorodzinne - os. Świerczewskiego (obecnie Topolowe) czy os. Zawadzkiego (obecnie Suskiego) i os. Bór jako zaplecze sypialne dla pracowników NZPS. W 1962 r. oddano do użytku sztuczne lodowisko, a już pięć lat później Podhale Nowy Targ po raz pierwszy zdobyło tytuł mistrza Polski w hokeju na lodzie. W latach 70. zbudowano obwodnice centrum miasta – Aleje Tysiąclecia i "Zakopiankę". W 1974 r. otwarto Powiatowy Dom Kultury, który trzy lata później otrzymał status Miejskiego Ośrodka Kultury. W 1979 r. na lotnisku nowotarskim mszę świętą odprawił papież Jan Paweł II. W tym samym roku rozpoczęto budowę nowego szpitala, która zakończyła się dopiero w 2008 r. Od 1985 r. trwała budowa hotelu "Skalny", jednego z najwyższych budynków w mieście, obecnie galeria handlowa Buy&Fly i hotel B&B. Utworzono prewentorium kolejowe im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego na Kowańcu. Po 1989 r. w dawnym Domu Partii przy al. Tysiąclecia umieszczono Urząd Rejonowy, a później siedzibę starostwa. W 1994 utworzono Euroregion Tatry z siedzibą po polskiej stronie w Nowym Targu.

Nowy Targ to najważniejsze na Podhalu centrum oświatowe. Pierwsze wzmianki o szkole wpraw parafialnej, potem miejskiej są z końca XVIII w. Od 1842 r. istniała tu Szkoła Główna a od 1873 r. czynione były starania o utworzenie szkoły żeńskiej, która została otwarta w latach następnych. Na przełomie XIX i XX w. powstała Szkoła Przemysłowa a w 1923 r. Podhalańska Szkoła Haftu „Szarotka”. W 1904 r. otwarte zostało nowotarskie gimnazjum. Odegrało ono istotną rolę w kształtowaniu patriotycznych i obywatelskich postaw mieszkańców miasta i Podhala. Obecnie na terenie miasta działa

kilkanaście szkół średnich, z których najbardziej znane jest Liceum Ogólnokształcące im. Seweryna Goszczyńskiego czy największa ze szkół – Zespół Szkół Technicznych i Placówek im. St. Staszica. Ponad 50 lat ma Szkoła Muzyczna I i II stopnia, w której kształcili się znani popularni muzycy i kompozytorzy jak np. Lucjan i Jerzy Kaszyccy, Jan Kanty Pawluśkiewicz, Janusz Stokłosa.

Od 2001 r. działa Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, obecnie Podhalańska Państwowa Uczelnia Zawodowa w Nowym Targu oraz Podhalański Ośrodek Nauk Ekonomicznych (we współpracy z Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie).

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Zgodnie z aktualną definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami *krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.*

Nowy Targ, miasto położone w widłach Białego i Czarnego Dunajca, od północy oparte o zbocza Gorców. Centrum miasta rozplanowane wokół dużego rynku o wymiarach 138 x 110 m (nieco mniejszego niż w Nowym Sączu). W XVI wieku w mieście znajdowało się 100 domów. Zniszczenia wojenne spowodowały, że w 1664 r. w Nowym Targu znajdowały się tylko 84 domy. Miasto rozwijało się jednak i w 1769 r. było w nim już 160 domów. Do dnia dzisiejszego można w centrum miasta zaobserwować pozostałości historycznego, sięgającego średniowiecza rozplanowania ulic, szczególnie dotyczy to przebiegu ul. Kolejowej – niegdyś główny trakt w kierunku orawskim oraz ul. Waksmundzkiej wraz z przylegającym obszarem – główny trakt na Nowy Sącz.

Rynek otoczony był do końca XVIII wieku drewnianą parterową zabudową. Po pożarze, który w 1784 roku zniszczył wiele budynków mieszkalnych i gospodarczych, a także kościoł i dwór przystąpiono do wytyczania nowych ulic na planie szachownicy. Zaczęto wokół rynku budować murowane piętrowe kamienice, przebudowując jednocześnie układ pierzei. Wyprowadzone zostały wówczas z rynku po dwie ulice w narożnikach. W 1820 roku w Nowym Targu znajdowało się 520 domów, które poza bezpośrednim otoczeniem rynku były w większości drewniane.

Budowane w XIX w. wokół Rynku kamieniczki to budynki dwu lub trzykondygnacyjne, o elewacjach 3 do 5 osiowych. W 2 połowie XIX wieku wybudowany został murowany, Ratusz, z elementami klasycystycznymi, zwieńczony wieżą z zegarem. W roku 1884 położono brukowaną nawierzchnię rynku. Początkiem XX w. układ urbanistyczny został wzbogacony o ważne obiekty publiczne jak np. gmach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W latach 1898-1905 założony został w północno-zachodniej części centrum miasta park miejski. W 1904 r. powstał budynek Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum przy ul. Krasińskiego. W 1910 r. w 500. rocznicę zwycięstwa pod Grunwaldem mieszkańcy miasta usypali niedaleko obecnej Hali Lodowej kopiec, zwany początkowo Grunwaldzkim potem Kopcem Wolności. Rozebrany w 1972 r. odbudowany w 1991 r. Obok kopca w 2018 r., w 100-lecie odzyskania niepodległości została odsłonięta tablica pamiątkowa ku czci bohaterom walk o niepodległość.

W 1912 roku zburzona została stara szkoła, dzięki czemu powstał dzisiejszy kształt Placu Słowackiego. W 1914 r. wybudowany został szpital. W 1931 r. wybudowano gmach Komunalnej Kasy Oszczędności, w którym mieści się dziś Urząd Miasta. W 1934 r. odsłonięto pomnik Władysława Orkana. W 1949 r. w dawnym więzieniu, w którym przez

kilka dni przebywał Lenin, urządzone zostało muzeum. Część budynku związana z tym wydarzeniem wpisana została później do rejestru zabytków, wykreślona z rejestru w 2015 r.

W 1961 r. wybudowana została Hala Sportowa, a w 1962 r. oddane zostało do użytku sztuczne lodowisko. W latach 70. powstały Aleje Tysiąclecia oraz *Zakopianka*, pozwalające na odciążenie układu staromiejskiego od ruchu tranzytowego. Wybudowanie tych dróg spowodowało również przestrzenne domknięcie historycznej struktury miasta: śródmieście okolone dotychczas od wschodu i północy rzeką, zostało ograniczone od zachodu i południa drogami krajowymi o dużym natężeniu ruchu.

Warto wspomnieć o miejscach gdzie nowotarżanie najczęściej gromadzą się czcząc rocznice, święta niepodległościowe, ważne wydarzenia z historii miasta. Są to: plac Kombatantów ze ścianą Pamięci Ofiar Terroru Hitlerowskiego i Stalinowskiego, Krzyż Katyński powstały obok kościoła pw. Św. Katarzyny w 1992 r., tablice pamiątkowe wmurowane we frontową ścianę Ratusza – kamienna tablica z 1930 r. upamiętniająca poległych w 1920 r. bohaterów w zwycięskim boju z nawałą bolszewicką oraz brązowa płaskorzeźba poświęcona Janowi Pawłowi II – honorowemu obywatelowi miasta wykonana w 2005 r. Pomnik Wielkiego Papieża Polaka znajduje się również od 2001 r. na nowotarskim lotnisku. Miejscami pamięci są również Pomnik Katyński czy kwatera legionistów na nowotarskim cmentarzu a także pomnik Bohaterów Września 1939.

Obecnie w panoramie miasta dominuje prócz wieży kościoła pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej również wieża kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa /tzw. Nowy Kościół/ oraz sylweta hotelu B&B z galerią Buy&Fly. W części południowej koncentrują się osiedla zabudowy wielorodzinnej, z intensywnie rozwijająca się nową zabudową wielorodzinną na os. Polana Szaflarska. We wschodniej części miasta zauważalny jest, obok Miejskiej Oczyszczalni Ścieków teren Strefy Aktywności Gospodarczej wraz z Nową Targowicą. Część gospodarcza miasta wyraźnie widoczna jest też od zachodniej strony, gdzie na terenach po byłych Nowotarskich Zakładach Przemysłu Skórzanego PODHALE, wśród sosnowych lasów prężnie działa kilkadziesiąt firm i zakładów w tym tacy krajowi potentaci jak Wojaś S.A. czy PW Demar.

Część północna Nowego Targu, rozłożona na południowych stokach Gorców stanowiących tło krajobrazowe miasta rozwijała się stopniowo wzdłuż potoków Kowaniec, Klikuszówka, Zadział. Obecnie ta część miasta znajduje się pod dużą presją inwestycyjną nowej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Powstają nowe osiedla, zabudowa mieszkaniowa nabiera coraz bardziej intensywnego charakteru.

Współczesny Nowy Targ charakteryzuje się złożoną strukturą przestrzenną i społeczno-gospodarczą, będącą wynikiem ewolucyjnego rozwoju miasta, zaburzanego incydentalnymi zdarzeniami o charakterze klęsk żywiołowych /pożary, powodzie/ i dziejowych /m.in. potop szwedzki/ oraz okresowymi trendami w polityce przestrzennej.

5.2.3 Zabytki nieruchome

Do najstarszych obiektów zabytkowych na obszarze Nowego Targu należą obiekty sakralne.

- Najstarszym zabytkiem miasta jest zespół kościoła parafialnego pw. Św. Katarzyny. Wpisany w układ lokacyjny miasta z 1346 r. W skład zespołu wchodzi:
 - Kościół: najstarszy na Podhalu, prezbiterium gotyckie, po 1346 r. nawa manierystyczna, ok. 1606-1608; barokowa przebudowa całości 1765-1766. Murowany.

Wystrój wnętrza kościoła utrzymany jest w stylu barokowym. W głównym ołtarzu znajduje się obraz Św. Katarzyny (z 1892 roku). W lewym ołtarzu bocznym mieści się obraz Przemienienia na górze Tabor. Zdobią go figury Mojżesza i Eliasza, zaś w antepedium wprawiona jest tłoczona skóra – kurdyban, wg legendy przywieziony spod Wiednia przez Jana III Sobieskiego. Z prawej zaś strony znajduje się ołtarz św. Józefa który jest kopią bogatego, barokowego ołtarza zniszczonego w pożarze w 1932 roku, w którym znajduje się jego obraz (1970 rok). Drugi obraz, umieszczony w tym ołtarzu, to wizerunek św. Agnieszki Męczennicy. Obydwa te obrazy przysłaniają ukoronowaną figurę Matki Bożej Królowej. Ołtarz wieńczy obraz św. Anny z Maryją i św. Joachimem oraz postać św. Michała Archaniola, depczącego szatana. Niżej na ścianach nawy po każdej stronie jest jeszcze jeden ołtarz – z lewej z figurką św. Antoniego z Dzieciątkiem, św. Teresy i Św. Kunegundy oraz obrazem Matki Bożej Wniebowziętej (z 1899 roku); zaś z prawej ołtarz poświęcony św. Mikołajowi, św. Barbarze oraz św. Teresie, której obraz wisi w tym ołtarzu. Ciekawy jest także chór muzyczny z tyłu kościoła. Dzięki pracom konserwatorskim odsłonięto umieszczone na balustradzie XVIII-wieczne zdobienia i malowidła, będące ilustracją do fragmentów psalmów. Miały one za zadanie wzbudzić pogardę dla wartości doczesnych i ulotnych. Balustrada podzielona jest na 7 pól. Pierwsze i ostatnie malowidło noszą podpisy: "Panie przed Tobą wszelkie pragnienie moje, y wzdychanie moje nie jest tajne Tobie"; oraz: "Me wchodź wsad zslugą twoim, albowiem nie każdy będzie usprawiedliwiony przed obliczem twoim".

Więcej na temat wyposażenia kościoła w dalszej części opracowania dotyczącej obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych.

- Dzwonnica: zbudowana lub gruntownie przebudowana 1727, barokowa murowana;
- Cmentarz: założony ok. 1346r. (związany z układem lokacyjnym); mur XVIIIw., barokowy, z bramkami murowanymi; barokową 1765 i pseudobarokową 1987.
- Plebania: 2 poł. XIXw. przebudowana 1931 r., murowana, parterowa.
- Zespół kapliczek różańcowych ze sztuczną grołą, tradycyjny, murowany od ok. 1987r.
- Zespół zabudowań gospodarczych plebani, po wschodniej stronie kościoła, na skarpie nad Dunajcem, przy ul. Kościelnej. Pocz. XXw., przebudowany współcześnie, zgrupowany wokół dziedzińca wewnętrznego.

➤ Zespół kościoła pw. Św. Anny i cmentarza komunalnego:

- Kościół: wg tradycji 1219 r., w rzeczywistości XV/XVIw. gruntownie remontowany przed 1610 r. (wówczas erygowano tu bractwo św. Anny), otoczony przez pewien czas sobotami (wzmiankowanymi tylko w 1761), z wieżą dobudowaną zapewne 1772, remontowany 1865, 1879 (wieżyczka na sygnaturkę), 1903 (pokrycie dachu eternitem), 1926 (przywrócenie pokrycia gontowego), 1974, 2002. Drewniany, konstrukcji zrębowej, wtórnie wzmacnianej lisicami, z wieżą konstrukcji słupowej, ściany szalowane deskami, dachy gontowe.

Późnobarokowy ołtarz główny pochodzi z 1 poł. XVIII wieku. W jego polu środkowym umieszczono obraz Rodziny N.P. Marii z 1516 r. (przykryty obrazem Św. Rodziny z 1763 r.), a w górnej kondygnacji obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z pocz. XVI wieku. W ołtarzach bocznych z końca XVII wieku znajdują się barokowe obrazy: św. Marii Magdaleny i św. Marii

Egipcjanki w lewym oraz Matki Boskiej Łaskawej i św. Rozalii w prawym. Malowidła ściennie autorstwa urodzonego w Nowym Targu malarza Hipolita Lipińskiego z ok. 1880 roku, przedstawiają m.in. legendę o założeniu kościoła przez zbójników. Do ciekawszych elementów wyposażenia wnętrza należą także: rokokowa ambona, organy z 2 poł. XVIII wieku oraz dwie gotyckie rzeźby przedstawiające Matkę Boską Bolesną i św. Jana Ewangelistę. Więcej na temat wyposażenia kościoła w dalszej części opracowania dotyczącej obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych.

Podczas ostatniego remontu, przeprowadzonego w l. 1998–2001, odnowiono m.in. malowidła ściennie i położono marmurową posadzkę. Kościół znajduje się na małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej. Jest to najstarsza góralska świątynia na Podhalu.

- Cmentarz komunalny: założony 1790 r. jako rozbudowa dawnego cmentarza parafialnego przy kościele św. Anny. Rozszerzany systematycznie ku północy i zachodowi i obecnie ku wschodowi (w 1937 i po II wojnie światowej oraz obecnie). Wielokwaterowy ze starodrzewiem. Najstarsza część otoczona ogrodzeniem z kamienia łamanego. Zachowane nagrobki z II poł. XIXw., obeliski kamienne oraz krzyże żeliwne na cokołach.
- Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa – 1928 zatwierdzony został projekt autorstwa m.in. Ludwika Panczakiewicza, warszawskiego architekta urodzonego w Nowym Targu i rozpoczęcie budowy przerwanej w latach 1939-1945. Ukończony 1951, konsekrowany 1962. Modernistyczno-neobarokowy, murowany z cegły i kamienia łamanego, kryty blachą. Zwrócony na południe, z wieżą od strony północnej. Teren wokół otoczony metalowym ogrodzeniem, z bramą od strony północnej, przy elewacji północnej krzyż misyjny 1959 r.
- Dawny cmentarz żydowski. Założony 1874, zdewastowany w czasie II wojny światowej, uporządkowany w 1990 r. W 2005 r. z inicjatywy rabina Mendla Reichberga powstał projekt odbudowy ohelu na grobie Jaakowa Jokila Hirsza. Plan nie został zrealizowany, udało się jedynie ustawić nową macewę. W 2021 r. Fundacja Rodziny Popielów "Centrum" doprowadziła do przewiezienia na cmentarz części nagrobków użytych do utwardzenia lotniska. Otoczony siatką, zadrzewiony, bez układu. Rozetki kamiennych macew z inskrypcjami hebrajskimi. Pomnik ofiar holokaustu gminy żydowskiej Nowego Targu w czasie okupacji.
- cmentarz choleryczny przy ul. Polnej. Wg tradycji miejsce pochówku żołnierzy rosyjskich zmarłych w czasie epidemii w 1848 r. podczas przemarszu z interwencją przeciw powstaniu węgierskiemu w okresie Wiosny Ludów. Trójkątny placzyk na skarpie Dunajca, oznaczony figurą wzniesioną w poł. XIXw. w formie słupa na rzucie kwadratu, zwieńczonego dachem namiotowym.
- Kaplica pw. Św. Doroty – przy ul. Waksmundzkiej. Jak głosi legenda w tym miejscu mógł stać kościółek św. Leonarda w Starym Cle, już wzmiankowany w 1327 r. Obecny murowany obiekt od poł. XIX w. We wnętrzu niewielki obraz patronki.
- Kapliczka św. Jana Kantego, przed zachodnią pierzeją Rynku, koniec XIXw. historyzm, grupa: Święty w todze i birecie prof. oraz klęcząca dziewczyna z rozbitym

dzbanem, na wysokim cokole, pod daszkiem blaszanym. Całość otoczona ogrodzeniem kutym między kamiennymi słupkami.

- Kapliczka Św. Jana Nepomucena, ul. Kościuszki (przy moście na Czarnym Dunajcu), XVIII/XIXw. fundatorzy: F. Rek, A. de Udrys, późny barok, figura kamienna, ogrodzenie metalowe na postumencie z napisem i nazwiskami fundatorów.
- Kapliczka koło zagrody Buflak nr 10, przy drodze na Turbacz. Wzniesiona 1882, słupowa, z kamienia łamanego, bielona, z wnękami na figury, nakryta dachem namiotowym gontowym, w ostatnich latach odnowiona. We wnękach ołtarzyk z figurą Matki Boskiej z Dzieciątkiem, Pasyjka, Chrystus Frasobliwy. Wszystkie drewniane, polichromowane, barokowo-ludowe z czasów budowy.

Wybrane zabytki niesakralne

- Ratusz – historyzm – późny klasycyzm. Murowany, tynkowany, piętrowy, na planie prostokąta, z ryzalitem, sygnaturką, zegarem i balkonem w elewacji frontowej z przybudówką wejściową w elewacji tylnej. Związany z lokacją 1346. Pierwszy raz wzmiankowany 1594, wielokrotnie niszczone przez pożary; 1657 (po nim na odbudowę ratusza król Jan Kazimierz nadał młyn i tartak), 1729, 1784. Odbudowany w XVIII/XIXw. (zaznaczony na planie katastralnym 1846). Przebudowany jako murowany w poł. XIXw. (historyzm) i w okresie międzywojennym. Obecnie gruntownie odnowiony.
- Gimnazjum, ob. I LO im. Goszczyńskiego, Pl. Kasińskiego 1 - 1904, Budynek zaprojektował słynny krakowski architekt Teodor Talowski. Budynek jest trzykondygnacyjny, na planie prostokąta o długości 61 metrów i szerokości 19 metrów. Zaprojektowano w nim 13 dużych pracowni do poszczególnych przedmiotów, bibliotekę i aulę wraz z kaplicą.
- Budynek dawnej Bursy Gimnazjalnej, ul. Nadwodnia 5, - wzniesiony 1911, proj. K. Wiszniewski, secesyjno-historyzujący, murowany, piętrowy, wolnostojący na rzucie prostokąta z ryzalitami. Fasada siedmioosiowa, artykułowana gzymsami. Parter pokryty pseudorustyką. Stolarka okienna sześciokwaterowa, brama z kutą kratą.
- Budynek dawnego Towarzystwa Gimnastycznego SOKÓŁ, pl. Słowackiego 13 – ok. 1908, secesyjny, murowany, piętrowy.
- Dworzec kolejowy, wzn. 1898r. Murowany, tynkowany. Historyzm. Parterowy, na rzucie wydłużonego prostokąta, z ryzalitem, środkowym piętrowym zajęтым przez hall kasowy pośrodku. Fasada jedenastoosiowa, z ryzalitem środkowym trójosiowym, zwieńczonym trójkątnym przyczółkiem.
- Gmach Urzędu Miasta, pl. Słowackiego 3, 1931r., proj. S.Meyer, modernistyczny, murowany, dwupiętrowy.

Studium historyczno-urbanistyczne Nowego Targu, sporządzone przez zespół pod kierownictwem mgr Zbigniewa Beiersdorfa 1990-1992 r. zawiera katalog obiektów obejmujący 853 pozycje, z czego obiekty zabytkowe - 284 oraz obiekty tradycyjne – 569.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono jedynie kilkanaście obiektów najbardziej znanych i charakterystycznych dla Nowego Targu. Spora część obiektów, szczególnie budynków mieszkalnych i gospodarczych obecnie już nie istnieje

5.2.4 *Zabytki ruchome*

Do zabytków ruchomych należy w pierwszej kolejności zaliczyć wyposażenie kościołów pw. Św. Anny i pw. Św. Katarzyny wpisane zresztą do rejestru zabytków ruchomych, samochód sprzed II wojny światowej w rękach prywatnych, wybrane okazy sztuki i rzemiosła w Muzeum Podhalańskim im. Czesława Pajerskiego np. maszyna drukarska z końca XIXw. Pojedyncze obiekty znajdują się również w rękach prywatnych. W 2010 r. władze miasta zakupiły obraz olejny Adama Gorczyńskiego sprzed 1870 r. przedstawiający panoramę Nowego Targu na tle Tatr.

5.2.5 *Zabytki archeologiczne*

Na terenie miasta brak jest znaczących zabytków archeologicznych, natomiast istnieją następujące stanowiska archeologiczne:

1. stanowisko nr 9 – os. Nowe, działka nr ewid. 3256;
2. stanowisko nr 12 – os. Witkówka /Niwa/, działka nr ewid. 1183;
3. stanowisko nr 13 – os. Niwa, działka nr ewid. 1978;
4. stanowisko nr 14 – os. Grel, działka nr ewid. 377, 376;
5. stanowisko nr 15 – os. Niwa, działka nr ewid. 507;
6. stanowisko nr 16 – os. Konfederacji Tatrzańskiej, działka nr ewid. 16079/1, 16078/2;
7. stanowisko nr 17 – os. Podczerwone, działka nr ewid. 16491
8. stanowisko nr 22 – Miasto lokacyjne określone przebiegiem dzisiejszych ulic:
od południa – ul. Długa,
od zachodu – ul. Sokoła,
od północy – obniżenie skarpy rzeki Czarny Dunajec,
od wschodu – ul. Jana Kazimierza
wraz z obszarem zabudowy przy tych ulicach.

Powyższe stanowiska archeologiczne zostały wyznaczone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), którym objęta jest jedynie środkowa i północna część miasta.

W 2018r. została założona przez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Nowym Targu karta ewidencyjna zabytku archeologicznego obejmująca historyczne centrum miasta AZP nr 114-57 nr st. 22.

5.3. *Zabytki objęte prawnymi formami ochrony*

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze miasta funkcjonują jedynie dwie z ww. form a mianowicie wpis do rejestru oraz ustalenia planów miejscowych.

I. Do rejestru zabytków nieruchomych obecnie wpisanych jest 13 obiektów:

1. Zespół Kościoła Parafialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ul. Kościelna – nr rej. A-40 z 02.01.1970 r.
 - a) kościół
 - b) dzwonnica
 - c) ogrodzenie
 - d) plebania
 - e) stodoła
 - f) stajnia
2. Zespół Kościoła Cmentarnego pw. Św. Anny, ul. Zacisze – nr rej. XII-49-30 z 04.04.1930r.
 - a) Kościół
 - b) Ogrodzenie
3. Budynek d. bursy gimnazjalnej, ul. Nadwodnia 5 - nr rej. A-1501/M z 07.06.2018 r.
4. Gimnazjum, ob. I LO im. Goszczyńskiego, Pl. Krasieńskiego 1 – nr rej. A-851 z 28.12.1998r.
5. Ratusz Miejski, Rynek 1 - nr rej. A-1531/M z 07.01.2020 r.
- ~~– Dawne Więzienie – Cella, ob. Dom nr 10 – nr rej. 125 z 27.03.1969r. – skreślony decyzją z dnia 15.07.2015 r ;~~
- ~~– Willa „Anna”, ul. Kowaniec 4c – nr rej. A-127/M z 18.12.2007r., – skreślona decyzją z dnia 05.01.2015 r.~~
6. kamienica Rynek 7 – [A-1575/M] z 25.11.2020
7. kamienica, Rynek 11 – [A-1576/M] z 03.12.2020
8. kamienica, Rynek 12 – [A-1577/M] z 03.12.2020
9. kamienica z oficynami Rynek 14–, [A-1581/M] z 11.01.2021
10. kamienica, Rynek 15 – [A-1298/M] z 29.01.2021
11. kamienica, Rynek 16 – [A-1587/M] z 30.03.2021
12. kamienica, Rynek 17 – [A-1660/M] z 20.11.2024
13. kamienica, Rynek 18 - [A-1579/M] z 29.12.2020

II. Do rejestru zabytków ruchomych wpisane są:

1. zabytki malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego pw. Św. Katarzyny, a mianowicie:
 - 1-2/ dwa portale barokowe w dzwonnicy, po stronie wschodniej 1701 i od zachodniej 1765;

- 3-4/ portal od zakrystii, kamienny, barokowy, w. XVIII z malowanym w owalu portretem ks. Józefa Sawickiego, prepozyta nowotarskiego i restauratora kościoła w 3 ćw. w. XVIII; drzwi dębowe z 2 poł. XVIII w.;
- 5-7/ ołtarz główny, barokowy, w. XVIII i XIX, przerabiany, z obrazem św. Katarzyny, mal. olej na płótnie w r. 1899 przez Wł. Rossowskiego w tradycji barokowej; oraz obrazem adoracji NP Marii przez świętego – w zwieńczeniu;
- 8-12/ ołtarz boczny lewy, przy tarczy, barokowy, w. XVIII, z obrazem Ostatniej Wieczerzy mal. olej na płótnie ok. r. 1830 przez Jana Jurczyka, w tradycji barokowej oraz obrazem Przemienienia Pańskiego, barokowym, w. XVIII, dwoma rzeźbami św. Piotra i Pawła po bokach, współczesnymi i kurdybanowym antepedium w stylu „rejencji”;
- 13/ ołtarz boczny prawy, ludowo-barokowy w. XIX;
- 14-15/ ołtarz boczny lewy, w nawie, barokowo-ludowy, w. XIX z współczesnym obrazem Wniebowzięcia NP Marii;
- 16-18/ ołtarz w kaplicy pn., barokowy, w. XVIII, z bramkami, dwoma rzeźbami aniołów po bokach i obrazem Wniebowzięcia NP Marii w zwieńczeniu, mal. olej na płótnie, w tradycji barokowej, w. XIX;
- 19-20/ ambona barokowa, w. XVIII, z obrazem Chrystusa Dobrego Pasterza na zaplecku i obrazami czterech ewangelistów w płycinach parapetu;
- 21-22/ chór muzyczny drewniany, barokowy, w. XVIII /pocz./ z malowidłami na parapecie, przedstawiającymi stan duszy uciśnionej;
- 23/ chrzcielnica z aniołkiem jako kariatydą, barokowa, w. XVIII;
- 24/ szafa zakrystyjna z malowaną sceną Zwiastowania, barokowa;
- 25/ lawaterz cynowy, w. XVIII;
- 26/ obraz Chrystusa Ukrzyżowanego, barokowy, w. XVIII;
- 27/ obraz Ecce Homo, barokowy, w. XVIII.
- 28/ portret ks. Józefa Sawickiego, prepozyta nowotarskiego /na plebani/ barokowy, poł. XVIII;
- 29/ obraz Chrystusa Miłosiernego, ludowy w. XIX;
- 30/ feretron z rzeźbą Matki Boskiej, barokowy, w. XVIII /we wnęce dzwonnicy/;
- 31-33/ grupa Ukrzyżowania za zasłoną ołtarza głównego, barokowa, w. XVIII;
- 34/ rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w kaplicy Pd. barokowa, w. XVII;
- 35-37/ grupa Ukrzyżowania w dzwonnicy, barokowa, rzeźby Matki Boskiej i św. Jana w tradycjach gotyckich, ok. 1600r.;
- 38-40/ rzeźby Chrystusa i dwóch łotrów w ogrójcu przy wieży, barokowo-ludowe, w. XVIII;
- 41-42/ rzeźby św. Piotra i Sebastiana we wnękach na dzwonnicy, barokowe, w. XVIII;
- 43-44/ rzeźby Matki Boskiej: 1/ Wniebowziętej, barokowa, w. XVIII na przyczółku kruchty pd. i 2/ Niepokalanie Poczętej, barokowa, w. XVII/XVIII, na zewnątrz pd. ramienia transeptu;
- 45/ krata w arkadzie kaplicy, barokowa, przed 1761r.;
- 46/ monstrancja, rokokowa, w. XVIII;
- 47-48/ dwa kielichy; gładki i renesansowy z r. 1602;
- 49-54/ sześć relikwiarzy rokokowych i klasycystycznych, w. XVIII i ok. poł. XIXw.;
- 55/ ornat biały z kolumna haftowaną, w. XVII /1 poł./;
- 56/ pozostałości sgraffita z fragmentem fryzu i data 1606 na ścianie pd.;
- 57-58/ bramka w ogrodzeniu kościoła, z rzeźbą św. Jana Nepomucena w zwieńczeniu, barokowa, 1763r.

2. zabytki malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego z wyposażenia kościoła drewnianego pw. Św. Anny, a mianowicie:

- 1/ na strychu zakrystii okienko fazowane, ze starą kratą;
- 2/ ołtarz główny, barokowy, ok. 1700r., architektoniczny, rozbudowany z bramkami i kolumnami oraz rzeźbami śś. Wojciecha, Stanisława B-pa, Wacława i Floriana, współczesnymi a także;
- 3/ obrazem św. Rodziny, mal. temperą na desce, gotyckim 1516r.;
- 4/ obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, mal. temperą na desce, gotyckim, z 2 poł. XV w. ze złotym wyciskany tłem;
- 5/ ołtarz boczny prawy, barokowy, w. XVII/XVIII, w współczesnym obrazem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy oraz
- 6/ obrazem św. Marii Magdaleny, barokowym, w. XVIII, a także
- 7-9/ rzeźbami: św. Jana ewangelisty, gotycką, ok. r. 1470; Matki Boskiej ludową w tradycjach gotyckich, w. XVII/XVIII i Świętej, ludowo-barokowa, w. XVIII/XIX;
- 10/ boczny ołtarz prawy, barokowy, w. XVII/XVIII, z współczesnym obrazem św. Marii Magdaleny oraz św. Marii Egipcjanki w zwieńczeniu;
- 11/ ambona rokokowa, 2 poł. XVIII.;
- 12/ organy rokokowe, 2 poł. XVIII.;
- 13-15/ obrazy: Matki Boskiej z dzieciątkiem, barokowy, w. XVIII/XIX.; Chrystusa Jerozolimskiego, barokowy, w. XVIII; Św. Anny Samotrzeciej, ludowy, 1868r.;
- 16-18/ sztychy barokowe z przedstawieniami: Ukrzyżowania /dwa/ i św. Katarzyny, w. XVIII;
- 19/ Drzeworyty ludowe, 1895r. z przedstawieniami Chrystusa Frasobliwego i Ukrzyżowania;
- 20-27/ obrazki na szkle, ludowe, w. XIX-XX, z przedstawieniami: Matki Boskiej z Dzieciątkiem /4/, Złożenia w grobie, Bożego Narodzenia /2/, pasterza;
- 28 fragment polichromii na strychu nad prezbiterium w formie cz. fryzu z motywem wolich oczu, monochromatyczny;
- 29-30/ płaskorzeźby Zwiastowania i św. Trójcy, ludowo-barokowe, w. XVIII;
- 31-32/ rzeźba śś. Barbary i Katarzyny, barokowe, w. XVIII;
- 33-34/ rzeźby Chrystusa Ukrzyżowanego, ludowo-barokowe, w. XVII i XVIII;
- 35/ posążek św. Józefa, rokokowy, 2 poł. w. XVIII;
- 36/ relikwiarz św. Anny w kształcie ręki, w. XVIII.

III. W obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego - niektóre plany miejscowe obejmują tereny i obiekty objęte ochroną konserwatorską i przez to odnoszą się w szczególności do kwestii ochrony zabytków – mpzp NOWY TARG 17 Czerwone Niżne, mpzp NOWY TARG 22 (Centrum), mpzp NOWY TARG 23 Niwa-Grel, mpzp NOWY TARG 24 Dział, mpzp NOWY TARG 25 Kowaniec-Kokoszków, mpzp NOWY TARG 27 Gliniki, mpzp NOWY TARG 30 Podmieścisko-Stawiska, mpzp NOWY TARG 34 Spółdzielnie Mieszkaniowe.

5.4. *Zabytki w gminnej ewidencji zabytków*

Gminna ewidencja zabytków uaktualniona Zarządzeniem Burmistrza Miasta Nr 0050.Z.13.2023 z dnia 18 stycznia 2023 r., zmieniona dwoma zarządzeniami z dnia 20 grudnia 2023r. obejmuje 462 obiektów. Wśród obiektów wpisanych do ewidencji zabytków dominują budynki mieszkalne, kamienice w centrum miasta, kapliczki, ale i również znajdują się obiekty inżynieryjne.

Lista obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

- 1) **KAPLICZKI:** Rynek (Św. Jana Kantego), ul. Św. Anny – Zacisze (Matki Boskiej Różańcowej z Dzieciątkiem), ul. Św. Anny – Grel, os. Buflak k/nr 10 (Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus), Dział, ul. Jana Pawła II (Matki Boskiej z dzieciątkiem), ul. Kasprowicza (św. Leonarda), ul. Kokoszków 81, ul. Kolejowa k/nr 119 (Św. Jerzego), ul. Kolejowa 147 (krzyż), ul. Kościuszki k/nr 5 (Św. Jana Nepomucena), ul. Kotlina k/nr 20, ul. Kowaniec k/nr 169, ul. Nadmłynówka k/nr 24 (Św. Franciszka z Asyżu), os. Niwa k/nr 10, os. Nowe k/nr 40, os. Oleksówki k/nr 29, ul. Polna, os. Robów k/nr 15 (Matki Bożej), os. Robów k/nr 31, ul. Składowa k/nr 18, ul. Szaflarska k/nr 94 (Niepokalanego Poczęcia NMP), ul. Szafarska 128 (krzyż), os. Szuflów 9c, ul. Waksmundzka (Św. Doroty), ul. Waksmundzka w str. Waksmund, Kapliczka Buflak 11, Kapliczka Niwa 19.
- 2) **MOST KOLEJOWY** - na pot. Czarny Dunajec;
- 3) **MOST DROGOWY** - na pot. Czarny Dunajec, ul. Kościuszki;
- 4) **KOŚCIÓŁ p. w. Najświętszego Serca Pana Jezusa**, ul. Królowej Jadwigi;
- 5) **CMENTARZ ŻYDOWSKI** (nieczynny), ul. Jana Pawła II – obok nr 84;
- 6) **MUR CEGLANY** na cmentarzu komunalnym;
- 7) **os. Bereki** – Nr 5, Nr 9, Nr 17, Nr 29, Nr 31;
- 8) **os. Buflak** – Nr 5, Nr 9, Nr 11, Nr 12;
- 9) **ul. Ceramiczna** – Nr 4, Nr 7;
- 10) **ul. Długa** – Nr 3, Nr 4, Nr 9, Nr 10, Nr 24, Nr 34, Nr 35, Nr 36, Nr 54, Nr 86, Nr 98, Nr 103, Nr 114, Nr 120, Nr 122, Nr 123 (za nr 121), Nr 124, Nr 126, Nr 151;
- 11) **os. Gazdy** - Nr 26
- 12) **ul. Grel** - Nr 7, Nr 11, Nr 13, Nr 20, Nr 22, Nr 43, Nr 45
- 13) **ul. Harcerska** – Nr 1, Nr 11, Nr 12, Nr 13;
- 14) **ul. Jana Kazimierza** – Nr 2, Nr 6, Nr 7, Nr 11, Nr 17, Nr 19, Nr 21;
- 15) **ul. Jana Pawła II** – Nr 30, Nr 33, Nr 38, Nr 43, Nr 73, Nr 84;
- 16) **ul. Jana III Sobieskiego** - Nr 5, Nr 11, Nr 21;
- 17) **ul. Kasprowicza** – Nr 8, Nr 15, Nr 16, Nr 19, Nr 28, Nr 60, Nr 61, Nr 64, Nr 65, Nr 66, Nr 88, Nr 98, Nr 100, Nr 104, Nr 106, Nr 112, Nr 114;
- 18) **ul. Kazimierza Wielkiego** – Nr 6, Nr 11, Nr 12;
- 19) **ul. Klikuszkówka** - Nr 20, Nr 25;
- 20) **ul. Kokoszków/Kokoszków Boczna** – Nr 2, Nr 9, Nr 10, Nr 14, Nr 18, Nr 25, Nr 34, Nr 38, Nr 59, Nr 71, Kokoszków Boczna Nr 91;
- 21) **ul. Kolejowa** – Nr 2, Nr , Nr 6, Nr 31, Nr 35, Nr 37, Nr 39, Nr 43, Nr 59, Nr 71, Nr 73, Nr 76, Nr 96, Nr 111, Nr 113, Nr 115, Nr 117, Nr 122, Nr 127, Nr 128, Nr 130, Nr 131, Nr 140, Nr 141, Nr 150, Nr 162, Nr 164 (Wieża Wodna), Nr 166 (dworzec PKP);
- 22) **ul. Kościelna** – Nr 2, Nr 7;
- 23) **ul. Kościuszki** – Nr 2, Nr 3, Galeria Jatki – Nr 4, Nr 5, Nr 8;

- 24) **ul. Kotlina** – Nr 1, Nr 3, Nr 4, Nr 5, Nr 7, Nr 8, Nr 9, Nr 10, Nr 13, Nr 14, Nr 17, Nr 21
- 25) **ul. Kowaniec** – Nr 6b (dawniej Nr 2), Nr 6d, Nr 12, Nr 14, Nr 20, Nr 38, Nr 39, Nr 41, Nr 45, Nr 47, Nr 48, Nr 58, Nr 66, Nr 67, Nr 69, Nr 70, Nr 71, Nr 94, Nr 96, Nr 106, Nr 107, Nr 109, Nr 117, Nr 125, Nr 127, Nr 130, Nr 143, Nr 169, Nr 177;
- 26) **ul. Krakowska** – Nr 41
- 27) **ul. Krasińskiego** – Nr 1, Nr 2, Nr 4, Nr 7, Nr 11, Nr 17, Nr 19, Nr 23, Nr 24, Nr 30, Nr 34, Nr 45, Nr 47, Nr 49, Nr 50, Nr 58, Nr 59;
- 28) **ul. Królowej Jadwigi** – Nr 3, Nr 12, Nr 20, Nr 26, Nr 33, Nr 37, Nr 55, Nr 71, Nr 90, Nr 106, Nr 110;
- 29) **ul. Krzywa** – Nr 1 (róg z pl. Słowackiego);
- 30) **ul. Ludźmierska** – Nr 1, Nr 10, Nr 22, Nr 25, Nr 46, Nr 48;
- 31) **os. Marfiana Góra** – Nr 2, Nr 3;
- 32) **ul. Na Równi** – Nr 7, Nr 8, Nr 10, Nr 30;
- 33) **ul. Nadmłynówka** – Nr 3, Nr 5, Nr 10, Nr 11, Nr 13, Nr 16, Nr 20, Nr 23, Nr 25, Nr 35, Nr 41;
- 34) **ul. Nadwodnia** – Nr 3, Nr 6, Nr 8, Nr 32, Nr 34, Nr 38;
- 35) **os. Niwa** – Nr 4, Nr 11, Nr 18, Nr 23, Nr 92, Nr 93a, Nr 97, Nr 100;
- 36) **os. Nowe** - Nr 26, Nr 40, Nr 41, Nr 47, Nr 48, Nr 54;
- 37) **ul. Ogrodowa** – Nr 9, Nr 19, Nr 33, Nr 43, Nr 48, Nr 52, Nr 66, Nr 67, Nr 69/71, Nr 70, Nr 72;
- 38) **os. Oleksówki** - Nr 21, Nr 29, Nr 42;
- 39) **ul. Orkana** – Nr 15;
- 40) **ul. Podtatrzańska** – Nr 1, Nr 12, Nr 15, Nr 22, Nr 30, Nr 40, Nr 57;
- 41) **ul. Przechodnia** - Nr 2;
- 42) **os. Robów** – Nr 1, Nr 2, Nr 15, Nr 31, Nr 32;
- 43) **Rynek** - Nr 3, Nr 4, Nr 5, Nr 6, Nr 9, Nr 10, Nr 13, Nr 17, Nr 19, Nr 20, Nr 21, Nr 24, Nr 25, Nr 26, Nr 29 - 30, Nr 31, Nr 33 - 34, Nr 35, Nr 36, Nr 37, Nr 38, Nr 39;
- 44) **ul. Składowa** - Nr 8, Nr 12, Nr 22;
- 45) **ul. Skotnica** - Nr 3, Nr 29;
- 46) **ul. Słoneczna** - Nr 11(Willa Jasna);
- 47) **pl. Słowackiego** – Nr 12, Nr 13, Nr 15;
- 48) **ul. Sokoła** - Nr 2;
- 49) **ul. Szaflarska** – Nr 1, Nr 4, Nr 5, Nr 7, Nr 25a, Nr 31, Nr 33, Nr 36, Nr 42, Nr 44, Nr 46, Nr 48, Nr 51, Nr 53, Nr 59, Nr 62, Nr 63, Nr 65, Nr 71, Nr 80, Nr 90;
- 50) **ul. Szkolna** – Nr 1, Nr 2;
- 51) **ul. Szpitalna** - Nr 12;
- 52) **os. Szufłów** – Nr 2, Nr 3;
- 53) **ul. Św. Anny** – Nr 2, Nr 4, Nr 6, Nr 8, Nr 15, Nr 40, Nr 42, Nr 44, Nr 47, Nr 48, Nr 52, Nr 60, Nr 72, Nr 73, Nr 82, Nr 83, Nr 93, Nr 100, Nr 107, Nr 113, Nr 115, Nr 117, Nr 123, Nr 133, Nr 135, Nr 136a;
- 54) **ul. św. Doroty** - Nr 10, Nr 25, Nr 31, Nr 43, Nr 49, Nr 53;
- 55) **ul. Św. Katarzyny** – Nr 1, Nr 3;
- 56) **ul. Ustronie** – Nr 1;
- 57) **ul. Waksmundzka** – Nr 1, Nr 2, Nr 10, Nr 11, Nr 13, Nr 18, Nr 21, Nr 38, Nr 40, Nr 45, Nr 53, Nr 56, Nr 58, Nr 60, Nr 71, Nr 80, Nr 86, Nr 91, Nr 93, Nr 105-107, Nr 112, Nr 117, Nr 118, Nr 119, Nr 121, Nr 122, Nr 125, Nr 127, Nr 131, Nr 134, Nr 135, Nr 143, Nr 168, Nr 171, Nr 174, Nr 199, Nr 201;
- 58) **ul. Zacisze** – Nr 1, Nr 3, Nr 8, Nr 10, Nr 12, Nr 16;
- 59) **os. Zadział** – Nr 4, Nr 5, Nr 21, Nr 23, Nr 24, Nr 28;

60) **ul. Zielona** – Nr 6, Nr 15, Nr 16, Nr 17, Nr 19.

Ponadto w ewidencji zabytków znajduje się 51 zabytkowych nagrobków znajdujących się na cmentarzu komunalnym.

W 2018r. została założona przez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Nowym Targu karta ewidencyjna obiektu – Układ urbanistyczny historycznego centrum miasta Nowy Targ.

Gminna ewidencja zabytków jest na bieżąco uaktualniana.

Gminna ewidencja zabytków nie jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Natomiast zgodnie z art. 19 tej ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.

Natomiast ustawa z dnia 18 marca 2010r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez m.in. obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętym m.in. w gminnej ewidencji zabytków.

5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta*

Do najwartościowszych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Nowego Targu należy przede wszystkim drewniany kościółek pw. Św. Anny, znajdujący się na Szlaku Architektury Drewnianej Małopolski.

Do najcenniejszych zabytków zaliczyć trzeba również obiekty wpisane do rejestru zabytków, takie jak:

- kościół pw. Św. Katarzyny wraz z otoczeniem – wpisany do rejestru zabytków;
- budynek Gimnazjum, ob. I LO im. Goszczyńskiego, Pl. Kasińskiego 1 – wpisany do rejestru zabytków,
- ładnie odnowiony budynek dawnej Bursy Gimnazjalnej, ul. Nadwodnia 5 – wpisany do rejestru zabytków,
- Ratusz, Rynek 1
- Kamienice przyrynkowe

Ponadto, zgodnie z opracowaniem pt. „Aktualizacja obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków dla Miasta Nowy Targ” sporządzonym w 2008r. przez arch. Małgorzatę Sawicką, arch. Jerzego Głodkiewicza oraz Annę Chmielowską do najcenniejszych obiektów zabytkowych, proponowanych do wpisu do rejestru zabytków należą:

- budynek dawnego Towarzystwa Gimnastycznego SOKÓŁ, pl. Słowackiego 14;
- dawny cmentarz żydowski przy ul. Jana Pawła II
- oraz kapliczki:
 - o św. Jana Kantego, Rynek,
 - o przy ul. Szaflarskiej, k/nr 94,
 - o os. Buflak k/nr 10,
 - o Kapliczka Św. Jana Nepomucena, ul. Kościuszki.

Za charakterystyczne i cenne należy uznać założenie urbanistyczne Nowego Targu obejmujące zespół staromiejski, obszar osady przedlokacyjnej „Stare Cło”, teren miasta lokacyjnego z poszerzeniem o XV - to i XVI - to wieczne przedmieścia, teren dawnego dworu i folwarku starostwa – wpis obszarowy do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz dawne przedmieścia, obejmujące otoczenie zespołu Kościółka Św. Anny, rejon ul. Szaflarskiej, ul. Kowaniec, ul. Waksmundzkiej, ul. Kolejowej i ul. Królowej Jadwigi.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Nowego Targu. Analiza szans i zagrożeń

Chcąc właściwie ocenić stan dziedzictwa kulturowego Nowego Targu oraz możliwości miasta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego właściwym jest przeprowadzenie analizy SWOT. Jest to metoda diagnozy sytuacji w tym przypadku zasobów kulturowych miasta. Nazwa techniki pochodzi od pierwszych liter angielskich słów:

S	- Strengths	- Silne strony, siły, atuty	ZASOBY WEWNĘTRZNE
W	- Weaknesses	- Wady, słabości, słabe strony	ZASOBY WEWNĘTRZNE
O	- Opportunities	- Okazje, możliwości, szanse	OTOCZENIE MIASTA
T	- Threats	- Trudności, zagrożenia	OTOCZENIE MIASTA

Technika ta oceniająca zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki, mogące mieć wpływ na powodzenie programu opieki nad zabytkami, stanowi użyteczne narzędzie prowadzące do dokonania analizy zasobów kulturowych oraz określenia priorytetów niniejszego programu. W celu uzyskania jasnej analizy traktuje się atuty i słabe strony jako czynniki wewnętrzne na które mamy wpływ, a okazje i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, znajdujące się w otoczeniu bliższym i dalszym na które nie mamy wpływu.

ANALIZA SWOT

Atuty	Słabości
- świetna lokalizacja miasta – centrum Podhala, - bogata historia miasta, - cenne i wartościowe obiekty wpisane do rejestru zabytków, w tym drewniany kościółek pw. Św. Anny – jeden z najcenniejszych tego typu obiektów na Podhalu. - zrewitalizowana płyta Rynku oraz Park im. Adama Mickiewicza. - objęcie większości obszaru miasta, w tym szczególnie Centrum, miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, - finansowe zaangażowanie władz samorządowych miasta polegające na wsparciu prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych prowadzonych przy zabytkach – podjęta uchwała dotycząca określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Miasta Nowy Targ; - odnowiony dworzec PKP i Wieża Wodna przy dworcu PKP, - biegnące przez miasto szlaki kulturowe – szlak architektury drewnianej, transgraniczny szlak gotycki, - atrakcyjna oferta turystyczna, - stolica polskiego hokeja, - aktualizowana Gminna Ewidencja Zabytków; - dobrze zachowany historyczny układ urbanistyczny centrum miasta wpisany do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, - imprezy o zasięgu regionalnym kultywujące lokalne tradycje – Jarmark Podhalański, - zasoby kulturowe świadczące o unikalnej tożsamości kulturowej miasta – cotygodniowe jarmarki, produkty lokalne – lody nowotarskie	- znaczna liczba obiektów o wysokich walorach zabytkowych, które nie są wpisane do rejestru zabytków. - niechęć mieszkańców do działań mających na celu szeroko pojętą ochronę zabytków - słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (służby konserwatorskie, administracja, projektanci). - niedostateczna popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków. - niedostateczne środki na badania (architektoniczne, archiwalne), które powinny stanowić podstawę do właściwego postępowania w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów zabytkowych. - niewystarczająco skuteczne działania organów odpowiedzialnych za nadzór nad stosowaniem przepisów prawa budowlanego i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,, - brak dostatecznej bazy noclegowej dla bardziej wymagających turystów, - brak atrakcyjnie urządzonych bulwarów nadrzecznych, - zanieczyszczenie powietrza - ograniczona przepustowość ulic w centrum miasta, - brak spojrzenia na przestrzeń jako dobro publiczne.

wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych, oscypki – szlak bacówek, zespoły regionalne. - Muzeum Podhalańskie im. Czesława Pajerskiego w którym zgromadzono ponad 7 tys. eksponatów. - wysokie walory krajobrazowe miasta - obowiązująca uchwała reklamowa co pozwoliło uporządkować i zlikwidować większość reklam, szczególnie wzdłuż Zakopianki, - tradycja lokalnego rzemiosła i wyrobów regionalnych, - silny rynek handlu i usług wynikający z atrakcyjnej lokalizacji miasta, - rozwinięta współpraca z gminami partnerskimi oraz w ramach Euroregionu TATRY, - liczne ścieżki rowerowe przyciągające turystów, - Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Targu kształcąca na kierunkach technicznych jak architektura, zagospodarowanie przestrzenne czy studia podyplomowe na kierunku dziedzictwo kulturowe Podtatrza.	
--	--

Szanse	Zagrożenia
- rewitalizacja miasta, - możliwość wsparcia finansowego odnowy zabytków z różnych źródeł w tym ze środków UE, - możliwość uzyskania dotacji samorządowych na prace konserwatorskie również na obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków, - uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych miasta, - wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki, - rozwój i wzrost skuteczności działań edukacyjnych przybliżających dzieje miasta oraz działań w kierunku poszanowania zabytków, - wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako dobrego produktu turystycznego, - kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych, - rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych, - poprawa dostępności do obiektów zabytkowych przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej, - rozwój turystyki i handlu w mieście i okolicy, - wyprowadzenie wewnętrznego ruchu tranzytowego z centrum miasta, - modernizacja układu komunikacyjnego miasta, - poprawa estetyki przestrzeni publicznych, - rozwijająca się baza noclegowa.	- uznaniowość służb konserwatorskich, - brak wystarczających środków na prace konserwatorskie, szczególnie dla obiektów wpisanych tylko do GEZ, - wprowadzanie elementów obcych – np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyki, agresywnych nośników reklamowych (reklam i szyldów), architektury sprzecznej z lokalnymi tradycjami, - ryzyko degradacji przestrzeni publicznej poprzez m.in. wielkogabarytowe, agresywne reklamy, - klęski i zdarzenia losowe, szczególnie pożary i powodzie, - brak skutecznej egzekucji prawa, - jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie – jedynie jako zasobu historycznego.

7. Założenia programowe

Na podstawie przeprowadzonego stanu rozpoznania zasobów kulturowych miasta, analogicznie jak dotychczas w Gminnym programie opieki nad zabytkami Miasta Nowy Targ 2020-2023 zostały wypracowane dwa priorytety:

Priorytet I

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Nowego Targu

Priorytet II

Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Nowego Targu

Do priorytetów zostały przypisane kierunki działań, które zostaną osiągnięte poprzez realizację określonych zadań.

Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Nowego Targu	
Kierunki działań	Zadania
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	- iluminacja zapewniająca atrakcyjną ekspozycję obiektów zabytkowych – dotyczy szczególnie płyty Rynku w tym Ratusza, kościółka św. Anny, budynku Gimnazjum i Sokoła, - rewaloryzacja i ochrona zabytkowych obiektów poprzez wprowadzanie nowych funkcji – np. stary szpital – planowana adaptacja na cele ANS, odnowiony budynek PKP-muzeum, utworzone muzeum Wieża Wodna, adaptacja kamienicy Rynek 4 na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej - sukcesywne odnawianie zabytkowych nagrobków na nowotarskim cmentarzu, - prace remontowe przy kolejnych nowotarskich kapliczkach w ramach pozyskiwanych środków z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w ramach corocznego konkursu Kapliczki Małopolski, - badania i ekspozycja prac wykopaliskowych przy Ratuszu w Nowym Targu.
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	- egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących północną część miasta - tereny o wysokich walorach krajobrazowych /plany miejscowe NOWY TARG 23, 24, 25/, - egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących najcenniejsze, historyczne części miasta w tym szczególnie NOWY TARG 22 /Centrum/ - działania zmierzające do estetyzacji wnętrza urbanistycznych i architektonicznych, - wdrażanie i egzekwowanie przepisów uchwały określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń (uchwała reklamowa), - udzielanie dotacji na podstawie uchwały Nr III/33/2024 Rady Miasta Nowy Targ z dnia 27 czerwca 2024 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na terenie Gminy Miasto Nowy Targ wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków Nowego Targu	- wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów zabytkowych, m.in kapliczki św. Jana Kantego na Rynku, - ochrona istniejącej substancji zabytkowej poprzez wprowadzanie do obiektów nowych funkcji np. w kamienicy Rynek 4 adaptacja na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej - bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
---	--

Priorytet II - Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Nowego Targu	
Kierunki działań	Zadania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Nowego Targu	- aktualizacja umieszczonych na stronie internetowej Urzędu Miasta informacji o Gminnej Ewidencji Zabytków; - aktualizacja interaktywnej mapy miasta z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych.
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	- aktywne włączanie się w organizację obchodów Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego; - wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta; - organizowanie konkursów i wydarzeń szkolnych (np. rajdy, akademie itp.) popularyzujących historię Nowego Targu oraz jego zabytki;
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	- promocja istniejących szlaków kulturowych na terenie Nowego Targu – szlak architektury drewnianej, szlak gotycki, szlak bacówkowy, Nowotarski szlak lodowy; - wyznaczanie nowych szlaków kulturowych na obszarze miasta: np. turystyczny szlak kolejowy przez Karpaty; orawski szlak solny na Węgry, szlak historii lotnictwa, szlak papieski; - promocja istniejących szlaków turystycznych – rowerowych, biegowych, narciarskich; - realizacja nowych szlaków rowerowych w ramach projektu VeloDunajec; - opracowanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej obejmujący zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego Nowego Targu.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu opieki nad zabytkami będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - uchwała w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń (uchwała reklamowa),
 - obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków .
- instrumenty finansowe:
 - finansowanie prac i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowanie dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- instrumenty koordynacji:
 - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych dokumentach strategicznych,
 - współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z ANS w Nowym Targu, organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi,
- instrumenty kontrolne:
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta,
 - analizy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, poszczególnych zabytków.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, burmistrz co dwa lata sporządza sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, które przedstawia Radzie Miasta. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami;
- efektywność ich wykonania.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami Gminy Miasto Nowy Targ :

Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Nowego Targu

- nakłady poniesione na działania rewitalizacyjne,
- nakłady poniesione na działania przy zabytkach,
- wielkość udzielonej pomocy finansowej dla prac budowlanych przy zabytkach,
- liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- powierzchnia miasta objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%),

Priorytet II - Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Nowego Targu

- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta,
- liczba utworzonych szlaków kulturowych i turystycznych,
- liczba zorganizowanych konkursów bądź wydarzeń szkolnych (np. rajdy, akademie itp.) które dotyczyły historii miasta.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródła finansowania niniejszego programu opieki nad zabytkami:

1. Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej:
 - a) Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027
 - b) Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)
 - c) Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 (FERC)
 - d) Program INTERREG V-A Polska-Słowacja 2021-2027
2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny
4. samorząd Województwa Małopolskiego
5. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
6. Gminy Miasto Nowy Targ

Poszczególne źródła finansowania:

1. Fundusze strukturalne:

a) Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

- Priorytet 2 Fundusze europejskie dla środowiska
2(i) wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych.

Wsparciem dotacyjnym objęte zostałyby m.in. budynki zabytkowe czy budynki użyteczności publicznej na obszarze objętym planami rewitalizacji.

- Priorytet 5 Fundusze europejskie wspierające infrastrukturę społeczną
4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

W ramach tej interwencji wspierane będą działania w zakresie rozwoju infrastruktury kultury, możliwe będzie również wsparcie **obiektów, które mają charakter zabytkowy** m.in. poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, oraz prac zabezpieczających przy zabytkach wraz z ich otoczeniem, umożliwiających zachowanie dotychczasowych funkcji zabytku, a także służących nadaniu im nowych funkcji z przeznaczeniem w szczególności na cele kulturalne, edukacyjne czy służące integracji społecznej. Możliwa będzie również **konserwacja zabytków ruchomych** jako część szerszego projektu infrastrukturalnego;

- Priorytet 7 Fundusze europejskie dla wspólnot lokalnych
5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich

Planuje się realizację działań m.in. przyczyniających się do **ochrony i rozwoju lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego**. Rezultatem będzie poprawa

potencjału społeczności lokalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego. Wspierane będą prace konserwatorskie, restauratorskie i zabezpieczające oraz roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem, umożliwiające zachowanie dotychczasowych lub nadanie nowych funkcji zabytków. Objęte wsparciem zabytki, będą mogły pełnić funkcje w szczególności kulturalne, edukacyjne.

b) Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

Priorytet VII Kultura

Cel szczegółowy 4.6 Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

Inwestycje w zabytki i niezabytkową infrastrukturę kultury przyczyniają się do włączenia społecznego, rozwoju innowacji społecznych i podniesienia atrakcyjności turystycznej i potencjału ekonomicznego danego obszaru. Wpływają na przyciąganie innych inwestycji oraz tworzenie nowych miejsc pracy.

c) Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 (FERC)

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

d) Program INTERREG V-A Polska-Słowacja 2021-2027

Priorytet 3. Twórcze i atrakcyjne turystycznie Pogranicze

Zgodnie z założeniami programu w ramach tego priorytetu istotne jest:

- wspieranie zrównoważonej turystyki poprzez zintegrowane i całościowe podejście - uwzględnienie dobra mieszkańców i turystów, poszanowanie środowiska naturalnego i kulturowego, zapewnienie rozwoju społeczno-gospodarczego,
- wykorzystanie pełnego potencjału kultury i zrównoważonej turystyki dla ożywienia gospodarczego, włączenia społecznego i innowacji społecznych,

- wspieranie współpracy instytucji publicznych i przedsiębiorstw skierowanej na efektywniejsze świadczenie wysokiej jakości usług na obszarach o dużym potencjale turystycznym.

2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Rokrocznie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza nabór do programów:

- **Ochrona zabytków**
Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- **Wspieranie działań muzealnych**
Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.
- **Ochrona zabytków archeologicznych.**
Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
- **Kultura ludowa i tradycyjna** – celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim, które występują na obszarach wiejskich i miejskich.
- **Kultura cyfrowa** – celem programu jest opracowanie i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych np. do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych, artystycznych i naukowych;
- **Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju** – celem programu jest wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami na terenie RP, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski;
- **Groby i cmentarze wojenne w kraju**
Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

3. Samorząd Województwa Małopolskiego

Konkurs "Ochrona zabytków Małopolski"

Uchwała Nr XII/145/19 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 sierpnia 2019 r. określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego (zmieniona Uchwała Nr LXVII/1006/23 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 29 maja 2023 r.). Do konkursu mogą być składane wnioski na realizację zadań, które rozpoczynać się będą nie wcześniej niż 1 stycznia, a kończyć się będą nie później niż 31 grudnia w roku, w którym zostanie przyznana dotacja i zadanie będzie realizowane. Maksymalna kwota oczekiwanej przez

wnioskodawcę dotacji z budżetu województwa małopolskiego nie może być większa niż 200 000 złotych (tryb jednoroczny) lub 4 000 000 zł (tryb wieloletni).

Konkurs „Kapliczki Małopolski”

Zarząd Województwa Małopolskiego, doceniając wartość zabytkowych kapliczek będących przykładem małej architektury sakralnej corocznie ogłasza konkurs KAPLICZKI MAŁOPOLSKI.

Konkurs skierowany jest do jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa małopolskiego, które podejmą prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach. Obiekty te nie muszą figurować w rejestrze zabytków, ale powinny odznaczać się wartościami artystycznymi i historycznymi. Gminy lub powiaty mogą zgłosić do konkursu zadania dotyczące kapliczek nie będących ich własnością, poprzez nawiązanie współpracy z właścicielami tych obiektów.

Konkurs „Małopolska pamięta”

Celem konkursu jest zachowanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego będącego materialnym przejawem pamięci historycznej o ważnych dla historii naszego regionu lub społeczności lokalnych miejscach, mieszkańcach i wydarzeniach. Konkurs ogłaszany jest co roku.

4. Środki Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków finansuje prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z regulaminem finansowania prac. Określa on zasady i tryb postępowania przy ubieganiu się o dotację celową oraz przy udzielaniu dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa małopolskiego ze środków budżetowych Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5. Środki Gminy Miasta Nowy Targ

Uchwałą Nr III/33/2024 z dnia 27 czerwca 2024 r. Rada Miasta Nowy Targ ustaliła zasady i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na terenie Gminy Miasto Nowy Targ wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

W ramach zadań z zakresu ochrony zabytków Gmina Miasto Nowy Targ w ostatnich latach konsekwentnie wspiera prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków jak i tych nie wpisanych ale cechujących się walorami zdefiniowanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Szczególnie dotyczy to obiektów będących świadectwem historii naszego miasta jak np. dworzec PKP, Wieża Wodna obok dworca PKP czy dawny hotel Herza w Rynku obecnie siedziba Euroregionu Tatr.

Corocznie odnawiane są zabytkowe pomniki na cmentarzu nowotarskim ze środków uzyskanych w ramach Kwesty Nowotarskiej organizowanej przez Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Nowym Targu.

W ramach niniejszego programu opieki nad zabytkami, w okresie 4 lat jego obowiązywania przewiduje się następujące zadania do zrealizowania przez Miasto Nowy Targ:

1. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków – na bieżąco, co najmniej raz w roku.
2. Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Nowy Targ na lata 2017-2030 Aktualizacja.
3. Remont elewacji XIX-wiecznego budynku nowotarskiego Ratusza.
4. Adaptacja kamienicy Rynek 4 na siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowym Targu.
5. Realizacja projektu pn. "Ochrona zabytków na pograniczu polsko-słowackim – badania i ekspozycja prac wykopaliskowych przy Ratuszu w Nowym Targu".
6. Pozyskiwanie środków zewnętrznych umożliwiających restaurację kolejnych nowotarskich kapliczek.
7. Aktualizacja obiektów na Szlaku bacówkowym.
8. Egzekwowanie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego NOWY TARG 22 (Centrum) – obejmującego historyczne centrum miasta – zapisy planu miejscowego są jedną z form ochrony zabytków.
9. Egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów o wysokich walorach krajobrazowych – mpzp NOWY TARG 23 (Niwa-Grel); mpzp NOWY TARG 24 (Dział), mpzp NOWY TARG 25 (Kokoszków – Kowaniec).
10. Bieżące utrzymanie ścieżek pieszych i rowerowych, które powstały w ramach „Historyczno-kulturowo-przyrodniczego szluku dookoła Tatr”.
11. Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością miasta:
 - kapliczki św. Jana Kantego, Rynek;
12. Wspieranie dorocznej Kwesty Nowotarskiej organizowanej w dzień Wszystkich Świętych przez Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Nowym Targu na ratowanie zabytków cmentarnej architektury na nowotarskim cmentarzu.

12. Bibliografia:

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik Metodyczny – Kurier Konserwatorski 2009 r.
2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)
3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026
5. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”
6. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025
7. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego
8. Strategia Rozwoju Powiatu Nowotarskiego do roku 2030
9. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Nowotarskiego na lata 2024 – 2027
10. Strategia Rozwoju Miasta Nowy Targ na lata 2019-2023 z perspektywą do roku 2030, - aktualizacja
11. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Miasto Nowy Targ na lata 2024-2041
12. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Nowy Targ,
13. Aktualizacja obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków dla miasta Nowy Targ, mgr inż. arch. Małgorzata Sawicka, mgr inż. arch. Jerzy Głodkiewicz, mgr inż. Anna Chmielowska – luty 2008r.
14. Polsko – Słowacki przewodnik po atrakcjach turystycznych Nowy Targ – Kieżmark, Jagoda Jurkowska, Nowy Targ 2007,
15. Dzieje Miasta Nowego Targu, Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół nauk w Nowym Targu, 1991 r.
16. Nowy Targ Studium historyczno-urbanistyczne, mgr Zbigniew Beiersdorf, Kraków 1990-1992 r.
17. Gorczańskie kapliczki i krzyże – przewodnik turystyczny, ks. Dariusz Ostrowski, Tomasz Koszarek, Wydawnictwo COMPASS, Kraków 2008
18. Podtatrze, Maciej Pinkwart Wydawnictwo BOSZ 2011
19. www.nowytarg.pl, www.wikipedia.pl, www.zwiazek-podhalan.com,
www.mkidn.gov.pl, www.nid.pl, www.malopolskie.pl.